

Životinjska vjerovanja: između poricanja i minimalizma

Šepić, Mia

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:855154>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Mia Šepić

**Životinjska vjerovanja: između poricanja i
minimalizma**
(Diplomski rad)

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
Odsjek za filozofiju

Mia Šepić
JMBAG: 0009082015

Životinjska vjerovanja: između poricanja i minimalizma

Diplomski rad

STUDIJ: Diplomski sveučilišni dvopredmetni studij filozofije i talijanskog
jezika i književnosti

Mentor: prof. dr. sc. Luca Malatesti
Komentor: doc. dr. sc. Ljerka Ostojić

Rijeka, rujan 2022.

Izjava o autorstvu

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova **Životinjska vjerovanja: između poricanja i minimalizma** izradila samostalno pod mentorstvom prof. dr. sc. Luce Malatestija i komentorstvom doc. dr. sc. Ljerke Ostojić.

Studentica Potpis

Mia Šepić _____

Sadržaj

Izjava o autorstvu	3
Sadržaj	4
Sažetak	5
Summary.....	6
1 Uvod	1
1.1 Opis diplomskog rada	1
2 Davidsonov argument protiv pripisivanja vjerovanja životinjama	3
2.1 Uvod.....	3
2.2 Intencionalnost i vjerovanja	3
2.3 Donald Davidson: protiv pripisivanja vjerovanja životinjama	4
2.4 Kritike Davidsonovog argumenta	9
2.5 Koje nam probleme ostavlja Davidson	13
3 Kako ponuditi okvir za istraživanje životinjske intencionalnosti	14
3.1 Uvod.....	14
3.2 Hipoteza jezika misli.....	14
3.3 Hipoteza jezika misli u etologiji i životinjskoj spoznaji	16
3.4 Kritika hipoteze jezika misli	18
3.5 Zaključak.....	19
4 Intencionalnost bez jezika	21
4.1 Uvod.....	21
4.2 Minimalistička teorija nejezične intencionalnosti.....	21
4.3 Kritika minimalističke teorije	26
4.4 Alternativna teorija.....	28
4.5 Zaključak.....	33
5 Zaključak.....	34
6 Literatura.....	36

Sažetak

Ovaj rad istražuje pitanje možemo li pripisati vjerovanja neljudskim životinjama koje ne posjeduju jezik. Prvo, razmatram poznati argument filozofa Donalda Davidsona (1917.-2003.) za zaključak kako ne možemo pripisivati vjerovanja neljudskim životinjama, ako one ne vladaju nekom inačicom javnoga prirodnoga jezika kao što su, primjerice, hrvatski ili engleski. Na temelju prigovora nekih filozofa i etologa tvrdim da Davidsonov argument nije uvjerljiv. Zatim, razmatram mogućnost da možemo pripisati uvjerenja životinjama, ako one posjeduju unutarnji jezik misli prema tipu koji je pretpostavio filozof Jerry Fodor (1935.-2017.). Tvrdim kako je ovaj pristup pripisivanju vjerovanja životinjama koje nemaju jezičnu sposobnost problematičan.

Dok Davidson i pristaše jezika misli povezuju pitanje pripisivanja vjerovanja životinjama s njihovim jezičnim sposobnostima, pristaše minimalizma nude drugačiji pristup. Ovi autori tvrde kako životinjama koje nemaju jezik možemo pripisati određene oblike vjerovanja koji uključuju određene minimalne nelingvističke sposobnosti. Međutim, pokazat ću da postoje dobri argumenti za zaključak kako minimalizam nije zadovoljavajući prikaz životinjske misli, budući da naglašava kako životinje mogu misliti samo one misli koje se tiču ovdje-i-sada. Posljednje poglavlje rada opisuje pristup Joséa Luiza Bermúdeza pripisivanju misli nelingvističkim životinjama, koji se temelji na semantici uspjeha. Tvrdim da je ova teorija podržana određenim eksperimentima i nudi održiv okvir za pripisivanje određenih oblika vjerovanja nejezičnim životinjama.

Ključne riječi: životinjska spoznaja, vjerovanja, nelingvistička misao, jezik misli, mentalese, minimalistička teorija, semantika uspjeha

Summary

This dissertation investigates the issue whether we can ascribe beliefs to non-human animals that do not possess a language. First, I consider a well know argument by the philosopher Donald Davidson (1917-2003) for the conclusion that we cannot ascribe beliefs to non-human animals, insofar they do not master a natural public language, such as, for example, Croatian or English. Adopting the objections of some philosophers and ethologists, I argue that Davidson's argument is not convincing. Then, I consider the possibility that we can ascribe beliefs to animals, insofar as they possess an internal language of thought of the type hypothesized by the philosopher Jerry Fodor (1935-2017). I argue that this approach to the ascription of beliefs to animals that do not possess a public language is problematic.

While both Davidson and the supporters of the language of thought relate the issue of the ascription of beliefs to non-human animals to their linguistic capacities, the supporters of minimalism offer a different approach. These authors maintain that we can ascribe to animals who lack a language certain form of beliefs that involve certain minimal non-linguistic capacities. However, I will show that there are good arguments for the conclusion that minimalism is not a satisfactory account of animal thought, given that it stresses that animals can only have thought that concern the here-and-now. The last chapter of the dissertation describes José Luiz Bermúdez's approach to the ascription of thoughts to non-linguistic animals that is based on success semantics. I argue that this theory appears to be supported by certain experiments and offers a viable framework for ascribing certain forms of beliefs to non-linguistic animals.

Key words: animal cognition, beliefs, nonlinguistic thought, language of thought, mentalese, minimalist theory, success semantics

1 Uvod

1.1 Opis diplomskog rada

Tema je ovog rada pitanje postoje li životinje za koje možemo tvrditi da imaju intencionalna mentalna stanja. Intencionalnost, koja se može definirati kao svojstvo biti o nečemu je problem koji se proučava u sklopu filozofije uma (Malatesti 2014, 2). Ovo je klasična definicija intencionalnosti (Jacob, 2019).

Problem životinjske intencionalnosti uključuje dva glavna pitanja koja su važna za ovaj rad i na koja ću pokušati dati odgovor. Prvo je pitanje imaju li životinje intencionalnost u smislu u kojem je ona definirana, odnosno imaju li reprezentacije predmeta i njegovih karakteristika. Drugo je pitanje, ako imaju intencionalnost, na koji je način imaju. Imaju li intencionalnost kao ljudska bića koja posjeduju jezik ili ju posjeduju na drugačiji način?

Pozabavit ću se s ova dva pitanja i usmjeriti svoje istraživanje na specifičnije pitanje: mogu li se vjerovanja pripisati životinjama? Usmjeriti ću istraživanje na ovo specifično pitanje jer je ono bilo istraživano u povijesti te se nastavlja istraživati i danas, posebice zbog novih saznanja u znanostima, specifično u kognitivnim znanostima. Različita su istraživanja bila provedena koja mogu utjecati na naše razumijevanje pitanja životinjskih vjerovanja (Call, Tomasello 2008).

Vjerovanja su paradigmatiska intencionalna mentalna stanja. Zapravo, u posjedovanju vjerovanja mi smo intencionalno usmjereni, to jest predstavljamo određeno stanje stvari koje uključuje predmet i njegove karakteristike. Na primjer, ako vjerujemo da je Zemlja ravna, intencionalno smo usmjereni na objekt, planet Zemlju, i na jednu od njezinih karakteristika, da je ravna. Drugim riječima, kada smo intencionalno usmjereni na objekt, predstavljamo stanje stvari i karakteristike. U ovom primjeru predstavljamo objekt Zemlje i njezinu karakteristiku da je ravna.

Oslanjanjem na analizu pojma vjerovanja koju je razvio José Luis Bermúdez u knjizi *Thinking without Words* (Bermúdez 2003), u radu ću braniti tvrdnju da se vjerovanja mogu pripisati životinjama. Središnja je ideja Bermúdezove teorije kako je sadržaj vjerovanja sadržan u stanju stvari koje ga čine istinitim, dok je sadržaj želje sadržan u stanju stvari koje ga zadovoljavaju te se na ovaj način može doći do odgovora o čemu životinje razmišljaju. Drugim riječima, možemo doći do saznanja o životinjskim vjerovanjima razmatrajući njihovo ponašanje prema okolini. Životinjama se pripisuju ona vjerovanja koja im dozvoljavaju da

ispune vlastite želje. Prije svega razmatram kako je odnos između posjedovanja jezika i vjerovanja relevantan za pitanje mogu li se vjerovanja pripisati životinjama.

U drugom ću poglavlju predstaviti i kritizirati poznati argument Donalda Davidsona, koji tvrdi da životinje ne mogu imati uvjerenja budući da nemaju sposobnost za javni jezik poput ljudi.

U trećem ću poglavlju pokazati kako je Jerry Fodorova upotreba teorije jezika misli u skladu s tezom da životinje imaju vjerovanja, čak i ako nemaju javni jezik. Međutim, tvrdit ću, na temelju argumenata koje je ponudio José Luis Bermúdez, kako se ova teorija ne može vjerodostojno pripisati životinjama jer nije primijenjiva na svaku situaciju u životinjskom svijetu.

U četvrtom ću poglavlju razmotriti minimalističku teoriju jezika koju predstavlja Bermúdez koristeći se argumentima Michaela Dummeta, Adriana Cussinsa i Johna Campbella. Minimalistička teorija definira nejezičnu misao kao nestrukturiranu, vezanu za kontekst, pragmatičnu, dinamičnu i perceptivnu. Ova se teorija ne bavi propozicijskim stavovima, već objašnjava kako se nejezična misao veže za percepciju jer je temeljna intencionalnost misli perceptivna, a ne propozicijska. U istom ću poglavlju razmotriti kritike upućene minimalističkoj teoriji za koju Bermúdez tvrdi kako ne može biti potpuna, te ću nakon toga preći na alternativnu teoriju nejezičnih misli. Alternativna teorija, pod nazivom semantika uspjeha, pokušava objasniti nejezične misli i pritom izbjegava kritike minimalizmu te na taj način pokušava dati potpunu teoriju životinjske misli.

2 Davidsonov argument protiv pripisivanja vjerovanja životinjama

2.1 Uvod

U ovom poglavlju se odnosim na pojam intencionalnosti koji smo upoznali u uvodu i klasičnu koncepciju vjerovanja kao intencionalnog stanja koje uključuje odnos prema propoziciji. Zatim ću preći na argument filozofa Donalda Davidsona koji je protiv pripisivanja vjerovanja životinjama iz razloga što one nemaju javni jezik. Na kraju, dokazujem kako Davidsonovi argumenti nisu uvjerljivi potkrjepljujući svoju tvrdnju kritikama ostalih autora.

2.2 Intencionalnost i vjerovanja

U ovom dijelu nudim više detalja o samom pojmu intencionalnosti koje nam je bitno za nastavak rada. Kada se govori o intencionalnosti, nalazimo se u području filozofije uma. Intencionalnost se može definirati kao svojstvo biti o nečemu, svojstvo o bitnim karakteristikama nekog predmeta (Malatesti 2014, 2). Naše su želje i vjerovanja o nečemu. Primjerice, kad vjerujemo kako nas kod kuće čeka topli obrok, vjerovanje o toplom obroku, odnosno takvo mentalno stanje, je intencionalno. Posjeduje svojstvo biti o nečemu. Naznačena mentalna stanja sadrže intencionalni predmet, sadrže ga u samom intencionalnom stanju. U prijašnjem je primjeru topli obrok intencionalni predmet našeg intencionalnog vjerovanja kako nas kod kuće čeka topli obrok (Malatesti 2014, 2).

Vjerovanje je opisano kao stav prema propoziciji, koji uzima propoziciju kao istinitu. Odnosno, kada vjerujemo u nešto, shvaćamo to vjerovanje kao istinito. Tako definirano vjerovanje, kao vjerovanje u istinitost svog sadržaja, važno je kada govorimo o životinjskoj misli. Vjerovanje igra važnu ulogu u našim ponašanjima, ono ga uzrokuje i opravdava. Kada se pitamo zašto je netko nešto učinio, opravdavamo njegovo ponašanje objašnjenjem kako je on vjerovao da je to ispravno. Mi, često, pripisujemo vjerovanja životinjama kada objašnjavamo njihovo ponašanje. Primjerice, kada vidimo da pas trči za loptom koju je izgubio iz vida, zaključujemo kako pas želi tu loptu i vjeruje da se nalazi u smjeru u kojem trči. Objašnjavamo njegovo ponašanje na način da mu pripisujemo želje i vjerovanja. Laički gledano, osobe koje pripisuju na ovaj način vjerovanja životinjama, se ne pitaju imaju li životinje zapravo vjerovanja. Kao pitanje se ne uzima imaju li životinje vjerovanja, već koja vjerovanja imaju. Zbog tog pogleda na vjerovanja često filozofi postavljaju i drugo,

ekstremnije pitanje koje je nama važno u ovom radu, a to je imaju li uopće životinje vjerovanja (Andrews 2020, 116-117).

Kako bismo odgovorili na to pitanje, važno je definirati pojam propozicijskog stava. a Propozicija je dio rečenice koji slijedi nakon riječi „da“ i uglavnom izgleda ovako: „S vjeruje (nada se, želi, itd.) da je danas četvrtak“ (Malatesti 2014, 24). Kada osoba izgovara ovakve rečenice, ona se koristi pojmovima. Propozicija se sastoji od određenih pojmova - u ovom su primjeru pojmovi „danas“ i „četvrtak“ jer oni čine sadržaj ovog propozicijskog stava. Uzima se kako osoba ima propozicijski stav samo onda kada ima relevantne pojmove od kojih je sastavljen sadržaj. Takva definicija nam odmah govori da su pojmovi izuzetno važni za propozicijske stavove. Primjerice, kako bismo istinito pripisali propozicijski stav „Matija vjeruje da će danas padati kiša.“, Matija mora imati pojmove „kiše“ i „danas“ kako bi znao o čemu uopće govori. Kada ne bi imao navedene pojmove, ne bi znao o čemu govori jer bi izgovarao njemu nepoznate riječi. Ono što slijedi iz toga je da biće mora posjedovati pojmove kako bi imalo propozicijski stav (Malatesti 2014, 24). Ova nam je definicija važna za cjelokupni rad, jer su pojmovi i vjerovanja često povezana u različitim teorijama. Kasnije ćemo vidjeti kako Davidson objašnjava pojmove koji su za njega od velike važnosti. Propozicijski stav u imenu sadrži i drugu komponentu koja je važna. Pripisivanje propozicijskih stavova uključuje stavove kao što su želje i vjerovanja. Drugim riječima, možemo imati različite stavove prema sadržaju propozicijskog stava. U primjeru „Matija vjeruje da će danas padati kiša“, Matija posjeduje pojmove „danas“ i „kiša“ ali može imati i različite stavove prema tom sadržaju. Matija posjeduje pojmove ali posjeduje i stav vjerovanja da je sadržaj tog pojma, u ovom slučaju, istinit (Malatesti 2014, 24).

U sljedećem ću poglavlju ukazati na različite argumente za pripisivanje misli i vjerovanja bićima te objasniti je li moguće životinjama pripisati misli ili su one „rezervirane“ samo za ljudski um.

2.3 Donald Davidson: protiv pripisivanja vjerovanja životinjama

U ovom dijelu opisujem argumente koje je razvio filozof Donald Davidson (Davidson 1982) za zaključak kako se vjerovanja ne mogu pripisati životinjama. Davidsonov prvi argument kojim poriče da životinje imaju vjerovanja temelji se na općim razmatranjima koja iskorištavaju odnos između posjedovanja vjerovanja i posjedovanja pojmova.

U članku *Rational Animals* (Davidson 1982), Davidson tvrdi kako je vjerovanje (engl. belief) ključan dio svih propozicijskih stavova, odnosno kako je vjerovanje temelj za sve ostale

propozicijske stavove, kao što su želje i namjere. U ovom radu ne ulazim u detalje ovih Davidsonovih tvrdnji (Davidson 2001), već se fokusiram na dijelove koji su bitni za ovaj rad. Prema njemu, svaki propozicijski stav ovisi o vjerovanjima. Davidson povezuje to s racionalnošću tvrdeći da su misli (a pod mišlju on uključuje sve propozicijske stavove) povezane logičkim vezama. Drugim riječima, redoslijed misli se ne može mijenjati bez da jedna misao ne postane neka druga. Ono što se time želi reći jest da postoji određena logička mreža u misaonom biću - jedna se misao ne može odvojiti od svog mjesta u toj mreži, a da ne postane neka druga misao jer se samim odvajanjem mijenja i pozicija u logičkoj mreži. Sposobnost shvaćanja tih logičkih veza između misli i propozicijskih stavova jest ono što znači biti racionalan. Sve misli i propozicijski stavovi zapravo ovise o vjerovanjima, koja su sam temelj (Davidson 1982, 318-321).

Davidson tvrdi da se isto može reći i za intencionalno djelovanje, odnosno da se intencionalno djelovanje može objasniti pomoću vjerovanja i želja čiji propozicijski stavovi racionaliziraju radnju. Propozicijski su stavovi ovdje kako bi racionalizirali ono što se vjeruje ili želi te time objasnili intencionalno djelovanje. Davidson povezuje racionalnost s intencionalnošću na način da one moraju biti zajedno, jer bez racionalnosti nema intencionalnosti i obrnuto (Davidson 1982, 318-321). Primjerice, kada primijetimo da osoba u nešto vjeruje ili nešto želi, tada možemo zaključiti da je ona racionalna, jer intencionalnost dolazimo skupa s racionalnošću. Davidson to pojašnjava na slijedeći način:

Propozicionalni stavovi daju zanimljiv kriterij racionalnosti jer dolaze samo kao usklađeni set. Možda zvuči trivijalno reći da je bogat obrazac vjerovanja, želja i namjera dovoljan za racionalnost; i može se činiti previše strogim da bi ovo bio nužan uvjet. Ali zapravo strogost leži u prirodi propozicionalnih stavova, budući da imati jedan znači imati puni komplet. Jedno vjerovanje zahtijeva mnogo vjerovanja, i vjerovanja zahtijevaju druge temeljne stavove kao što su namjere, želje i, ako sam u pravu, dar jezika. (Davidson 1982, 318)

Drugim riječima, Davidson tvrdi da bi netko imao vjerovanja, ono mora biti racionalno, odnosno da bi netko bio racionalan mora imati vjerovanja. Možemo primijetiti kako je osoba racionalna u trenutku kada ustanovimo da osoba ima propozicionalne stavove, primjerice vjerovanja. Na kraju citata počinje Davidsonova tvrdnja da nam je za to potreban jezik.

Davidson tvrdi kako se ne može biti racionalan bez propozicijskih stavova koji su logički povezani. Uvodi pretpostavku uočljivosti (engl. observability assumption) kojom tvrdi: da

bismo mogli pripisati neki stav nekom biću, moramo kod njega uočiti kompleksan skup ponašanja koji bi nas nagnao da kažemo kako to biće ima neku misao, želju ili namjeru. Kada uspijemo pripisati takav stav biću onda možemo i ustanoviti da je ono racionalno. Davidson ne pojašnjava što znači kompleksan skup ponašanja.

Po mom mišljenju, odnosi se na više ponašanja koja su međusobno povezana, kada su ponašanja isprepletena s različitim vjerovanjima ili željama. Psihološko se objašnjenje ponašanja, u svom klasičnom obliku, temelji na objašnjenju nečijeg ponašanja koristeći se željama i vjerovanjima. Dakle, možemo objasniti nečije ponašanje ako možemo primijetiti kako se njegovo ponašanje mijenja kada se mijenjaju želje i vjerovanja (Bermúdez 2003, 46). Primjerice, kada promatramo osobu koja vjeruje da se boca vode nalazi u hladnjaku, te kad ode do hladnjaka i vidi da se boca vode ne nalazi tamo, mijenja svoje ponašanje te ide po drugu bocu. U tom trenutku možemo objasniti to ponašanje tako da kažemo da je osoba vjerovala da se boca vode nalazi u hladnjaku, ali nakon što se uvjerala da ista nije u hladnjaku ju je išla potražiti na drugo mjesto. Upravo to tvrdi i Davidson. Da bismo ustanovili imaju li bića vjerovanja, moramo im moći pripisati skup ponašanja s kojima možemo tvrditi da imaju želje i vjerovanja. Drugim riječima, ako im možemo pripisati kompleksan skup ponašanja onda im možemo pripisati i vjerovanja. Ako ne možemo kod njih primijetiti kompleksan skup ponašanja onda im ne možemo ni pripisati vjerovanja. Kao u prijašnjem primjeru, ako primijetimo da osoba pokušava doći do boce vode i nalazi način da bi stigla do nje, možemo zaključiti da ona ima želju doći do vode i vjerovanje da na taj način može doći do nje. Psihološko objašnjenje kod Davidsona je malo drugačije od klasičnog pogleda. Davidson tvrdi kako jedino bića koja imaju jezik mogu manifestirati takav kompleksan skup ponašanja, odnosno da su jedino bića s jezikom u stanju imati propozicijske stavove, odnosno želje i vjerovanja (Davidson 1982, 322).

Davidson ostaje pri ovoj tvrdnji u svom članku *Rational Animals* (Davidson 1982) navodeći kako ljudi često životinjama pripisuju neka stanja iz razloga što im to pomaže pri razumijevanju istih. Ipak, ne možemo im pripisati veću količinu misli. Uzima za primjer tekst Normana Malcolma *Thoughtless Brutes* (Malcolm 1972-73, 13) i njegov primjer psa koji lovi mačku u dvorištu. Mačka trči prema stablu, a kad mu se približi pobjegne. Pas to nije vidio i on „misli“ kako se mačka popela pa laje na stablo. Prirodno je da pomislimo kako pas vjeruje da je mačka na stablu, ali možemo li pripisati takvo vjerovanje psu? Davidson tvrdi da kad bismo mogli pripisati to vjerovanje psu, trebali bismo moći pripisati i ostala vjerovanja. Davidson u ta vjerovanja uključuje i kako se mačka popela na hrastovo stablo, kako stablo ima korijene te kako stablo raste u zemlji (Davidson 1982, 320).

Davidson se pita možemo li takva vjerovanja pripisati psu. Zaključuje da ne možemo. Njegov je zaključak sljedeći: da bismo psu mogli pripisati jedno vjerovanje, morali bismo biti spremni pripisati mu i cijelu mrežu drugih vjerovanja. Drugim riječima, psu ne možemo pripisati samo jedno vjerovanje o stablu, a ostala ne. Da bismo mogli reći kako pas vjeruje da je mačka na stablu, pas mora imati pojam stabla u svojim vjerovanjima. Ako ima pojam stabla, onda mora imati i ostala vjerovanja vezana uz taj pojam: da stablo ima korijene i da raste u zemlji. Dakle, ako ćemo pripisati psu jedno vjerovanje o stablu moramo biti spremni pripisati i druga vjerovanja.

Uz ova opća razmatranja protiv pripisivanja uvjerenja životinjama, Davidson nudi detaljniji argument koji se temelji na odnosu između posjedovanja vjerovanja i javnog jezika. Davidsonov argument pripada obitelji argumenata, koje Hans Johann Glock naziva „glavni jezični argument“ (engl. *lingualist master argument*). Glock ga navodi u sljedećem obliku:

1. kako bismo imali intencionalno mentalno stanje, potrebno je imati određeni pojam;
2. kako bismo imali pojam, potreban nam je jezik;
3. životinje nemaju jezik;
4. životinje nemaju aaintencionalna mentalna stanja. (Glock 2010, 15)

Glavni jezični argument se temelji na strogom zahtjevu od strane Davidsona da objasni tuđa vjerovanja. Temelji se isključivo na korištenju javnog jezika. Davidson u ostatku članka nudi argument koji bolje objašnjava zašto je prema njemu potreban javni jezik za pripisivanje vjerovanja.

Davidson ovaj argument nudi na kraju svog članka koji se temelji na dva koraka kojima daje uvjete za pripisivanje vjerovanja nekom biću:

1. kako bi netko imao određeno vjerovanje, mora imati pojam vjerovanja.
2. kako bi netko imao pojam vjerovanja on mora imati jezik.

Kao dokaz za prvu premisu, Davidson daje i primjer propozicijskog stava vjerovanja i fenomen iznenađenja. Prema Davidsonu, iznenađenje u situaciji koja se ne poklapa s našim vjerovanjima pokazuje da kad imamo vjerovanja trebamo i imati pojam vjerovanja (Davidson 1982, 324):

Iznenađenje zahtijeva da budem svjestan suprotnosti između onoga u što sam vjerovao i onoga u što vjerujem. Takva je svijest, međutim, vjerovanje o vjerovanju: ako sam iznenađen, tada, između ostalog, počinjem vjerovati da je

moje izvorno vjerovanje bilo lažno. (Davidson 1982, 326)

Prema Davidsonu, iznenađenje je dobar primjer kako bi se objasnilo zašto je potrebno imati pojam vjerovanja da bismo imali neko vjerovanje. Najprije moramo imati jedno vjerovanje o nečemu kako bismo se kasnije mogli iznenaditi kada otkrijemo da je to vjerovanje netočno. Odnosno, ako pokažemo iznenađenje u nama postoji razlika između prijašnjeg i sadašnjeg vjerovanja. Kako bismo bili iznenađeni trebamo imati vjerovanje o vjerovanju, odnosno pojam vjerovanja, kako bi ono moglo biti istinito ili neistinito i zato Davidson dalje zaključuje: „Iznenađenje o nekim stvarima nužan je i dovoljan uvjet mišljenja općenito“ (Davidson 1982, 326). Vidimo sad Davidsonov argument za premisu prema kojoj kako bismo imali pojam vjerovanja, potreban nam je javni jezik.

Davidson tvrdi da kada subjekt ima pojam vjerovanja, on razumije da neka njegova vjerovanja mogu biti netočna, a neka točna. Drugim riječima, njegov bi način reprezentiranja svijeta mogao biti netočan. To znači da subjekt koji može razmišljati o činjenici da ima vjerovanje također može misliti kako postoji razlika između njegovog načina razmišljanja o tome kako stvari stoje u svijetu i objektivne ili intersubjektivne stvarnosti koja možda neće odgovarati njegovim vjerovanjima:

Činjenica da dijele pojam istine daje smisao tvrdnji da imaju vjerovanja, da mogu predmetima dodijeliti mjesto u javnome svijetu. Zaključak ovih razmatranja je da je racionalnost društvena osobina. Imaju ga samo komunikatori (Davidson 1982, 327).

Zasigurno pojednostavljujući Davidsonovo rasuđivanje, čini se da za njega sposobnost da odvojimo svoju subjektivnu perspektivu i svijet kakav jest objektivno, ili intersubjektivno, zahtijeva da budemo sposobni komunicirati s drugim pojedincima koristeći se javnim jezikom. Na taj način, zapravo, možemo shvatiti da oni imaju drugačiju perspektivu na svijet od naše i da stoga postoji objektivna ili intersubjektivna stvarnost (Davidson 1982, 327). Drugim riječima, bića s jezikom mogu imati vjerovanja jer mogu dijeliti vlastita vjerovanja s drugim bićima u svijetu koristeći se javnim jezikom. Zbog toga što međusobno dijele pojam istine, tvrdnja da dijele vjerovanja i da ih imaju ima smisla. Jedino bića s jezikom to mogu.

Dakle, iz Davidsonovog se argumenta treba zaključiti da životinje, bića bez jezika, ne mogu biti iznenađena na isti način kao bića koja imaju jezik jer nemaju pojam vjerovanja. Životinje mogu promijeniti i prilagoditi vlastito ponašanje nakon iznenađenja bez da razmišljaju o tome kako je njihovo prijašnje vjerovanje neistinito. Drugim riječima, životinje ne mogu biti

iznenađene na isti način kao i ljudi, odnosno životinje mogu biti iznenađene bez da shvate da im je prijašnje vjerovanje bilo krivo. Životinje pokazuju iznenađenje ali ga ne razumiju. Prema Davidsonu, jedino usvajanjem jezika možemo shvatiti tu pogrešku (Andrews 2020, 123-124).

U sljedećem ću dijelu razmotriti jesu li Davidsonovi argumenti uvjerljivi, uzimajući u obzir prvo argument mreže pojmova, a zatim argument temeljen na pojmu vjerovanja.

2.4 Kritike Davidsonovog argumenta

Trenutno možda nemamo idealnu teoriju koja podržava intencionalnost u životinja, do čega ćemo doći kasnije u radu, ali Davidsonovi argumenti protiv vjerovanja kod životinja po mom mišljenju nisu dovoljni za tu tezu.

Emily Owens daje protuargument Davidsonu. Ona kaže da je pitanje možemo li psu pripisati vjerovanje kako se mačka popela na najstarije stablo hrasta, isto kao da se pitamo možemo li osobi pripisati to vjerovanje jer možda ni osoba ne zna kako je to najstarije stablo hrasta. Dakle, i za osobu bismo također trebali reći kako nema pojam stabla. Nadalje, Owens tvrdi kako ljudima često pripisujemo pojmove koje oni ne posjeduju. Daje primjer njezine sestre koja vjeruje kako osoba u filmu nosi balaclavu, iako njezina sestra ne zna što je balaclava. Drugim riječima, svojoj je sestri pripisala vjerovanje za koje njezina sestra ne posjeduje pojam. (Owens, 2014, 5).

Ono što je još upitno u Davidsonovom argumentu o mreži pojmova, po mom mišljenju, je da on nama ne govori koji su pojmovi važni za imanje određenog pojma o nečemu. Davidson tvrdi da bismo mogli pripisati psu vjerovanje o stablu, moramo mu pripisati cijelu mrežu vjerovanja. Moje je pitanje kolika je ta mreža, koja su sva vjerovanja uključena u tu mrežu te u kojem trenutku možemo zastati i reći da netko ima cijelu mrežu vjerovanja. Uzmimo za primjer dijete i stablo. Možemo li reći da dijete posjeduje pojam i kada? Kada ono pokaže na njega i kaže da je to stablo ili kada nauči da stabla rastu u zemlji, imaju korijenje i slično? Je li dovoljno znati samo to o stablima ili je potrebna veća količina vjerovanja? Kada možemo stati i reći da netko sigurno ima pojam? Možemo li zaključiti da životinje imaju pojam kada se ponašaju prema svojoj okolini na taj način, kao da znaju što je što jer se pas u ranije spomenutom tekstu prema stablu ponašao kao da je to stablo? Ako ne možemo pripisati životinjama vjerovanja jer nemaju pojmove i ne možemo preispitati njihovu mrežu vjerovanja, onda u nekim slučajevima isto ne bismo mogli napraviti niti za ljude. Ponekad osobama ne možemo preispitati tuđu mrežu pojmova. Bi li to značilo da im ne možemo pripisati pojmove, pa tako ni vjerovanja? Svoju sam kritiku usmjerila na Davidsonovo poimanje mreže pojmova.

Njegov je argument, po meni, prejak čak i za ljude. Ponekad, ne bismo mogli pripisati pojam niti čovjeku s kojim komuniciramo. Zašto bismo onda tako jaki kriterij primijenjivali na životinjama?

Nakon rasprave o pojmovima, ostaje nam pitanje jesu li nam pojmovi potrebni kada govorimo o intencionalnosti ili gledamo na intencionalnost iz naše jezične perspektive koju ne možemo odvojiti od korištenja jezika, pa tako i pojmova. Razmotrimo sada dva odgovora na Davidsonov argument koji se temelji na ideji da bi se imalo vjerovanje, mora se imati i pojam vjerovanja.

Glavni je problem u Davidsonovoj tezi upravo tvrdnja da bi se imalo vjerovanje, mora se imati i pojam vjerovanja. Andrews nam daje prvi primjer stvarnoga života gdje bi njegova tvrdnja bila pogrešna i za ljude (Andrews 2020, 124). Postoje osobe, dakle jezična bića, koja imaju vjerovanja bez da imaju pojam vjerovanja, a prvi su primjer mala djeca koja ne mogu ni sebi ni drugima pripisati vjerovanja. Davidson onda mora priznati da mala djeca zapravo nemaju vjerovanja i nisu misaona bića. Intuitivno možemo vidjeti kako ovaj argument zapravo ne predstavlja dobar kriterij ni za ljude. Njegova bi teorija isključila ne samo životinje od mogućnosti da imaju misli, već i neke osobe.

Jedan od prigovora nudi i Glock koji nam prezentira argument na sljedeći način:

1. vjerovanje je nešto što može biti istinito ili neistinito.
2. vjerovati da p zahtijeva mogućnost da se napravi pogreška u vjerovanju da p.
3. vjerovati da p zahtijeva mogućnost da se prepozna pogreška.
4. vjerovati da p zahtijeva imanje pojma pogreške.
5. dakle, da bismo imali vjerovanje, moramo imati pojam vjerovanja (jer pojam pogreške zahtijeva pojam vjerovanja). (Glock 2000, 54)

Dio argumenta koji Glock osporava su treća i četvrta premisa. Napada treću premisu tvrdeći kako je taj zahtjev prejak. Netko može biti u krivu i napraviti pogrešku te nakon toga promijeniti vlastito vjerovanje bez znanja da je prošlo vjerovanje bilo netočno (Andrews 2020, 124). Primjerice, osoba može bezuspješno pokušavati otključati vrata svoga stana. Kada osoba shvati da koristi krivi ključ, osoba će promijeniti vlastito ponašanje, odnosno uzeti pravi ključ i otključati vrata. Osoba ne mora promišljati o tome kako je ona koristila krivi ključ i da je to razlog zašto nije mogla otključati vrata. Jednostavno uskladi svoje ponašanje sa situacijom u kojoj se nalazi. Netko može, na temelju prijašnjih iskustava ili znanja, biti u krivu i promijeniti ponašanje u skladu s novim vjerovanjem. Ne mora imati pojam da je vjerovanje koje je imao

prije pogrešno, već samo u skladu s novim vjerovanjem promijeniti ponašanje (Andrews 2020, 124).

Glock napada četvrtu premisu tvrdeći da nije potreban pojam pogreške kako bi se moglo znati da je nešto pogrešno. Možemo prepoznati pogrešku i na temelju toga promijeniti ponašanje čak i ako nemamo pojam pogreške. Mogu znati da sam pogriješila u mišljenju da je određeni predmet zelene boje i prepoznati kako objekt nije zelene boje, čak i ako nemam pojam pogreške (Andrews 2020, 124).

Dakle, glavne se primjedbe ovom argumentu Davidsona, koji tvrdi kako se mora imati pojam vjerovanja da bi se imalo vjerovanje, temelje na stvarnim životnim primjerima jezičnih bića koja se suprotstavljaju takvom razmišljanju. Kad bi Davidsonova tvrdnja bila istinita, u velikom broju situacija ne bismo mogli pripisati vjerovanja ni ljudima te bismo trebali zaključiti da oni jednostavno nisu misaona bića. Ako je takav kriterij prestrog i za jezična bića, kako možemo očekivati da će nejezična bića proći taj kriterij? Ne možemo očekivati da će nejezična bića imati pojmove jer ih ponekad, u nekim situacijama, nemamo ni mi.

Glock također navodi kako postoje određene životinje koje pokazuju da znaju prepoznati tuđa vjerovanja i pogreške u vjerovanjima drugih (Andrews 2020, 125). Članak pod naslovom *Great apes distinguish true from false beliefs in an interactive helping task* (Buttelmann 2017) se bavi upravo time. Ovaj članak predstavlja istraživanje koje su proveli Krupenye, Kano, Hirata, Call i Tomasello (Krupenye 2016) na velikim čovjekolikim majmunima, odnosno čimpanzama, bonobima i orangutanima. Različitim je eksperimentima već ranije ustanovljeno kako primati imaju veliku razinu razumijevanja tuđih ponašanja i njihovih psiholoških funkcija. Oni mogu prepoznati ciljeve koje drugi imaju, odnosno znaju prepoznati jesu li tuđa ponašanja intencionalna ili slučajna. Prema Davidsonu, ono što je bitno da bismo mogli reći kako netko vjeruje, je upravo mogućnost da prepoznaju pogrešku i tuđe krivo vjerovanje. Na tome se temelji njihovo istraživanje (Buttelmann 2017, 1-2). Ovo istraživanje je dobar primjer kako bi se pokazalo da možda nije potreban pojam da bi se mogla prepoznati pogreška, jer majmuni u ovom istraživanju prepoznaju tuđa lažna vjerovanja te se ponašaju u skladu s time.

Istraživanje je provedeno u njemačkom zoološkom vrtu Leipzig. Za istraživanje su korištene dvije plastične kutije s drškom na vrhu koja može zaključati i otključati kutiju, dok se ispred nalazio pleksiglas. Provedene su dvije sfere treniranja, jedna na praznim kutijama i jedna na kutijama koje su imale jedan predmet u sebi. Prva studija je provedena na način da neposredno prije faze odgovora, eksperimentator pokušava otvoriti kutiju za koju vjeruje da sadrži njegov predmet - uvjet lažnog vjerovanja - ili za koju zna da je prazna - uvjet istinitog vjerovanja. U

oba je uvjeta ovo ista prazna kutija, sve što se razlikuje je eksperimentatorovo vjerovanje o tome što je u kutijama. Majmuni su trenirani na način da su eksperimentatori nekoliko puta ponovili istu situaciju i gledali koliko je reakcija majmuna vjerojatna (Buttelmann 2017, 4-5).

Treniranje na praznim kutijama je započelo tako da su obje kutije bile prazne i otključane. Asistent je otvorio kutiju, vidio da je prazna, vratio poklopac na kutiju te ju zaključao i onda gurnuo kutiju prema ispitaniku, odnosno majmunu. Kada je majmun otključao kutiju, dio treninga je bio gotov. Slična je bila procedura i testiranja na kutijama koje su sadržavale predmet. Predmet je bio set ključeva. Procedura je bila ista: asistent bi otvorio kutiju, stavio unutra ključeve, vratio poklopac na kutiju te ju zaključao i gurnuo prema ispitaniku. Kada je majmun otključao kutiju, a asistent izvadio ključeve, dio je treninga bio gotov. Taj je dio treninga trajao nekoliko tjedana (Buttelmann 2017, 5).

Ispitivanje je provedeno na sljedeći način: asistent se uvjerio da su obje kutije na stolu otključane. Nakon njega je došao eksperimentator koji je ispitanicima pokazao novi predmet, malu narančastu kutiju. Otvorio je jednu kutiju, stavio u nju predmet i otišao. Radeći sve navedeno, na glas je komentirao sve što radi. Ponašanje je bilo različito u dva uvjeta. U prvom uvjetu točnog vjerovanja, asistent se vratio i otvorio poklopac kutije u kojoj se nalazio predmet, uzeo predmet i stavio ga u drugu kutiju koju je potom zaključao. Cijelo to vrijeme eksperimentator je stajao iza asistenta i gledao što je on radio. U drugom je uvjetu lažnog vjerovanja sve bilo isto osim što eksperimentator nije bio prisutan te nije vidio zamjenu kutija, dok se asistent ponašao podmuklo. Nakon toga, asistent je izašao iz prostorije i eksperimentator se vratio. Stajao je iza kutija pokušavši otvoriti jednu, no pravio se da ne uspijeva. Gurnuo je navedenu kutiju prema ispitanicima pokazujući znakove bespomoćnosti, a nakon što su ju ispitanici otvorili povukao je kutiju natrag sebi, pohvalio ispitanike i izašao van (Buttelmann 2017, 5-7).

Rezultati istraživanja su pokazali kako su majmuni češće točno otvarali kutiju koja je sadržavala predmet kada se radilo o lažnom uvjerenju eksperimentatora nego kada je njegovo vjerovanje bilo točno. To znači da su se majmuni u dvije situacije ponašali različito: u situaciji kada je eksperimentator lažno vjerovao, majmuni su mu pomogli da dođe do predmeta do kojeg je htio doći, a kada je eksperimentator točno vjerovao, bili su mu manje skloni pomoći jer je i sam imao istinito vjerovanje (Buttelmann 2017, 7-8). Na temelju rezultata je zaključeno kako majmuni možda imaju razumijevanje lažnih vjerovanja drugih. U stanju su prepoznati i razlikovati lažna vjerovanja od istinitih te promijeniti ponašanje u skladu s time da pomognu onome tko ima lažno vjerovanje (Buttelmann 2017, 10-12). Njihov zaključak je:

Trenutačni rezultati daju još jedan pokazatelj da bi veliki čovjekoliki majmuni mogli imati neku razinu razumijevanja lažnih vjerovanja, i oni su prvi koji su pokazali da majmuni mogu koristiti ovo razumijevanje u svojim društvenim interakcijama. Ako to potkrijepi daljnje istraživanje, očita razlika između velikog čovjekolikog majmuna i ljudske društvene spoznaje stoga ne bi ležala u njihovom osnovnoj sposobnosti da "čitaju" druge umove, nego negdje drugdje. (Buttelmann 2017, 12)

Ovakva vrsta istraživanja nam pokazuju koliko je zapravo mala razlika između mogućnosti i sposobnosti životinja i nas. Sve životinje ne bi mogle ovo izvesti, no primati koji su nam najbliži savršen su primjer kako ne trebamo imati pojam pogreške niti pojam vjerovanja kako bismo mogli razumjeti tuđa lažna vjerovanja, njihove pogreške i na temelju toga promijeniti vlastito ponašanje. Ovi primjeri pokazuju kako Davidsonovi argumenti ne mogu biti ispravni jer ne moramo imati pojam vjerovanja koje je temeljeno na javnom jeziku da bi imali vjerovanje.

2.5 Koje nam probleme ostavlja Davidson

Najveći problem koji nam ostavlja Davidson je koncentriran upravo na jezik. Prema Davidsonovoj tezi, kako bismo imali vjerovanja moramo posjedovati pojam vjerovanje i služiti se jezikom, odnosno moramo biti u mogućnosti i dijeliti taj jezik s ostalima koji vjeruju. Sama ta premisa isključuje mogućnosti pripisivanja propozicijskih stavova nejezičnim bićima. Ali postavlja se pitanje je li ovakva teorija, koja se bavi jezikom, pojmovima i vjerovanjima o vjerovanjima, odnosno meta vjerovanjima, potrebna kako bi ustanovili imaju li životinje intencionalnost i sama vjerovanja.

Međutim, ostaje pitanje je li posjedovanje jezika nužno za vjerovanja i implicira li ta pretpostavka da životinje ne mogu imati vjerovanja. U sljedećem poglavlju istražujemo mogućnost da je pripisivanje vjerovanja životinjama opravdano činjenicom da one, čak i ako nemaju javni jezik, posjeduju mentalni jezik. Razmotrit ću mogućnost da su životinjska vjerovanja i misli opravdane ako uzmemo u obzir hipotezu jezika misli. Ova teorija govori da nam za intencionalna i ostala mentalna stanja možda nije potreban javni jezik, već jezik misli kojeg svi imamo.

3 Kako ponuditi okvir za istraživanje životinjske intencionalnosti

3.1 Uvod

U ovom ćemo poglavlju razmotriti drugačiju teoriju nejezične misli intencionalnosti, ali prije nego što ju uvedemo, uvest ćemo podjelu pitanja koju je napravio Josè Luis Bermúdez u svojoj knjizi *Thinking Without Words* (Bermúdez 2003).

Bermúdez je sumirao pitanja vezana za životinjsku intencionalnost na četiri grupe koje će nam pomoći ostvariti kompletnu i potpunu teoriju. On tvrdi kako bi teorija životinjske intencionalnosti trebala moći dati odgovore i objašnjenja na pitanja iz četiri grupe da bi ona bila potpuna. U prvoj su grupi metafizička pitanja, odnosno koja je priroda nejezičnih misli, na koji se način mogu objasniti želje i vjerovanja i kako utječu na ponašanje nejezičnih bića. Druga se grupa pitanja odnosi na semantička pitanja, odnosno kako da razumijemo sadržaj nejezičnih misli te kako su one strukturirane. Treća su grupa epistemološka pitanja, odnosno kako možemo atribuirati misli nejezičnim bićima te kojom metodom se prate ponašanja životinja za koja se smatra da su uzrokovana mislima. Zadnja grupa pitanja su eksplanatorna pitanja koja su psihološke prirode, odnosno objašnjenja koja možemo ponuditi kao potkrepu za atribuciju misli nejezičnim bićima. Potpuna teorija životinjske intencionalnosti mora moći odgovoriti na sva pitanja te ćemo vidjeti na koji način Fodorova teorija odgovara na ista (Bermúdez 2003, 10-12).

3.2 Hipoteza jezika misli

Hipoteza jezika misli (engl. Language of Thought Hypothesis), u daljnjem tekstu HJM, koju Bermúdez razmatra u svom tekstu se većinski oslanja na verziju koju je dao Jerry Fodor (Fodor 1975). Ključna je ideja da se propozicijski stavovi odnose na rečenice, ali u unutarnjem jeziku misli. U ovoj se teoriji misli ne ograničavaju na javni jezik, kao kod Davidsona, već se razmatra unutarnji jezik misli kojeg svi navodno imamo.

Tri su ključne ideje ove teorije (Bermúdez 2003, 23). Prva ideja jest da se gledaju inferencijski prijelazi, odnosno prijelazi značenja između misli u smislu uzročnih interakcija između fizičkih struktura. Ova teorija prihvaća vrstu intencionalnog realizma jer gleda na propozicijske stavove kao uzročne entitete. Propozicijski su stavovi, koji se odnose na rečenice u unutarnjem jeziku misli, apstraktne ideje, što je ujedno i odgovor na prvu grupu metafizičkih

pitanja postavljenih ranije, odnosno mehanizam nejezične misli je upravo unutarnji jezik. Da bismo mogli vidjeti kako te apstraktne ideje utječu na vanjski, fizički svijet, odnosno ponašanje, moramo razmatrati njihov sadržaj, a ne ono što se izriče u javnom jeziku. Sadržaj misli su rečenice u unutarnjem jeziku koje utječu i na vanjski svijet putem raznih odluka i ponašanja, što bi odgovaralo na epistemološku grupu pitanja. U ovom se slučaju temeljimo na nečemu što možemo vidjeti, a ne samo na izricanju putem javnog jezika, već preko ponašanja, što nam otvara vrata prema životinjskoj intencionalnosti. Kako bi apstraktne ideje mogle imati utjecaja na vanjski fizički svijet one moraju imati fizičke strukture, koje ih realiziraju i u tome je ova teorija vrsta intencionalnog realizma jer zahtijeva fizičke strukture da bi se intencionalnost mogla izraziti (Bermúdez 2003, 23).

Druga je ideja ta kako su fizičke strukture koje su nam bitne za apstraktne objekte zapravo rečenice u unutarnjem jeziku misli. Fizičke su strukture strukturirane kao rečenice, a samo je izricanje toga zrcalni prikaz onoga što se događa u unutarnjem reprezentacijskom mediju, odnosno mozgu. Specifičnost ovog objašnjenja jest u tome što Fodor i zagovornici ove hipoteze tvrde kako postoje fizičke strukture koje imaju oblik rečenica u unutarnjem jeziku te se to onda prikazuje putem ponašanja (ili u slučaju ljudi, putem rečenica u javnom jeziku). To je odgovor na semantičko pitanje jer nam daje jasnu sliku strukture misli (Bermúdez 2003, 23).

Treća i zadnja ideja ove teorije je da uzročni prijelazi između fizičkih stanja i struktura poštuju racionalne odnose između misli. Ono što je bitno za ovu ideju je da rečenice u jeziku misli moraju biti transparentne na razini logičke forme. Logička forma rečenica u jeziku misli mora biti dostupna kako bi rečenice mogle imati semantička svojstva (Bermúdez 2003, 23).

Ovakva bi se teorija mogla razmatrati kao teorija koja podržava nejezične misli. Ipak ona to radi na drugačiji način. Ne dopušta svim mislima da budu nejezične jer za neke je misli potreban jezik i jezično izražavanje, no - u nekim slučajevima - dopušta nejezične misli. Ono na čemu se temelji HJM kad se razmatra u kontekstu životinjskih, odnosno nejezičnih misli, je da ako ih tretiramo kao misaona bića s vlastitim željama i vjerovanjima, onda bismo mogli ovakvu teoriju primijeniti i na njih.

Najveći je problem u tome što mi ne znamo razmišljaju li oni poput nas, odnosno zahtijeva li njihovo ponašanje sistem želja i vjerovanja, kao što to zahtijeva naše ponašanje. Da bismo vidjeli je li moguće ovakvu teoriju primijeniti i na nejezična bića, najprije trebamo riješiti gore navedenu nedoumicu (Bermúdez 2003, 26-27).

3.3 Hipoteza jezika misli u etologiji i životinjskoj spoznaji

Vidjeli smo kako bi HJM teorija mogla dopuštati nejezične misli, odnosno kako se ne ograničava isključivo na javni jezik i na ljude kao što je to radila teorija Davidsona s kojom smo se ranije upoznali u drugom poglavlju. Zašto se onda u ovom dijelu tekstu osvrćemo na etologiju i životinjsku spoznaju? Kako bismo vidjeli mogućnost primijene HJM-a te njeno podržavanje nejezične misli, moramo se osvrnuti na znanosti i discipline koje nam mogu dati odgovor na to pitanje. To su etologija, koja promatra ponašanje nejezičnih bića s biološkog stajališta (nepoznati autor, 2021) i istraživanja o životinjskoj spoznaji.

Ono što je bitno za Fodorovu teoriju je da imamo unutarnji jezik kojeg je on nazvao „mentalese“. Taj je jezik strukturiran u mozgu u obliku običnog jezika. Prema njegovoj teoriji, svaka životinja koja razmišlja ima jezik misli čak i ako nema javni jezik koji se može izraziti u rečenicama. Ono što su istraživači Dorothy Cheney i Robert Seyfarth (Cheney, Seyfarth 2007) otkrili i zaključili je da pavijani imaju jezik misli. Istraživali su pavijane na području Okavangoa Delte u Bocvani. (Andrews 2020, 111). Cheney i Seyfarth su zaključili kako pavijani imaju jezik misli zato što mogu razumjeti promjenu u dominaciji putem krikova (Andrews 2020, 111). Pavijani žive u velikim skupinama s nekoliko različitih obitelji. Ženke pavijani u tom su društvu dominantne, slijede ih njihove kćeri, a potom mužjaci koji podržavaju njihov život. Takvo društvo pavijana živi pod određenim pravilima. Drugim riječima, svi znaju svoje mjesto te postoji alfa ženka. Istraživači su otkrili da može doći do preraspodjele dominacije u društvu. Jedna ženka može postati dominantna tako da se suprotstavi drugoj ženki s određenim krikom, budući da pavijani komuniciraju vokalizacijom. Slušajući krikove pobjede ženke pavijana, ostali pavijani u grupi mogu razumjeti da se hijerarhija promijenila te znaju koja je ženka u skupini sada alfa, odnosno dominantna. Praćenje različitih promjena u društvu i promjena među individualnim članovima označava kako pavijani imaju određenu unutarnju strukturu u mozgu, koja mora imati sličnu strukturu kao jezik. Treba imati sličnu strukturu kao jezik jer ono što oni reprezentiraju kada razumiju promjene u društvu, su zapravo propozicijski sadržaji, odnosno odnosi između individualnih članova i razlike u ponašanju.

Međutim, Andrews upozorava kako ne možemo na bazi nekoliko eksperimenata ili promatranja u životinjskom svijetu zaključiti da je HJM teorija koju možemo koristiti kao ispravnu za sve životinje. Sve hipoteze koje se bave tim pitanjem se moraju isto proučiti kako bi se ustanovilo je li HJM dobra teorija. (Andrews 2020, 112).

Jacob Beck u svom tekstu *Do nonhuman animals have a language of thought?* (Beck 2018) predstavlja HJM teoriju i želi pokazati da životinje imaju neku vrstu unutarnjih reprezentacija te kako postoje istraživanja koja mogu testirati je li HJM točna teorija za sve unutarnje misli. Koncentrira se na nejezičnu reprezentaciju koja se zove reprezentacija analognih veličina (engl. analog magnitude representation) odnosno reprezentacije brojnosti, trajanja, udaljenosti, veličine i ostalih veličina u svijetu. Tvrdi da su ove reprezentacije analogne i nejezične. Drugim riječima one su takve da su životinje osjetljive na omjer. Njihove reprezentacije imaju logičku formu, ali ne koriste logičke konstante. Beck sve to pokazuje na primjeru eksperimenta sa štakorima.

U klasičnom eksperimentu sa štakorima, Meck i Church (Meck, Church 1983) su trenirali štakore da pritisnu lijevu polugu kao odgovor na dvosekundni niz dva tona i desnu polugu kao odgovor na osmosekundni niz osam tonova. Kada je trajanje bilo konstantno, štakori su pritiskali lijevu polugu nakon dva ili tri tona i desnu nakon više od pet tonova, što bi značilo da znaju, odnosno da imaju reprezentaciju drugačijih tonova i njihov broj. Meck i Church su objasnili kako štakori imaju takvu vrstu reprezentacija jer su mogli prenositi taj broj i ton i na drugačije modalitete. Primjerice kad su im pokazivali svijetlo koje je trajalo dvije sekunde, štakori su pritiskali lijevu polugu, a isto je vrijedilo za veći broj sekunda i desnu polugu. To dokazuje kako štakori imaju reprezentacije trajanja i brojnosti (Beck 2018, 47-48).

Beck je dao tri razloga zašto su takve reprezentacije nejezičnog oblika. Prva je ta da navedene reprezentacije imaju analogni format, nešto što jezik nema. One su analogne jer su životinje koje imaju reprezentacije analognih veličina osjetljive na omjer, odnosno „kako se omjer dviju veličina približava jedinici, sposobnost da ih se diskriminira se pogoršava. Štakori tako lakše razlikuju tri tona od četiri tona nego četiri tona od pet tonova“ (Beck 2018, 48). To je ono što ih čini analognim i ono što jezik nema jer ne možemo isto tvrditi za ljude kada govore o brojevima. Reprezentacije jezika misli imaju nekakvu logičku formu jer dijelovi reprezentacija mogu mijenjati poziciju isto kao riječi u rečenicama. Reprezentacije analognih veličina nemaju tu sposobnost. Drugim riječima, ne mogu se mijenjati dijelovi ili drugačije kombinirati dijelovi brojnosti i trajanja baš iz razloga što su osjetljivi na omjer te je to drugi razlog zašto su takve reprezentacije nejezičnog oblika. Treći je razlog jer se takve reprezentacije mogu opisati bez logičkih konstanti kao što su negacija, disjunkcija i slično, ono s čime se one opisuju su aritmetičke vrijednosti poput zbrajanja i oduzimanja te zato što se ne koriste logičkim konstantama, one nisu jezičnog oblika (Beck 2018, 48-49).

Takva empirijska istraživanja vode i do istraživanja o samoj HJM teoriji te načina kako bi se ona mogla primijeniti na životinjsko ponašanje i je li ona uopće uspješna u tome. Tim se istraživanja nećemo baviti u detalje. Kroz eksperimente bi znanstvenici različitih disciplina mogli koristiti HJM teoriju kako bi se vidjelo postoji li povezanost između ponašanja i unutarnjeg jezika misli. Eksperimenti i istraživači koje smo upoznali u ovom poglavlju se ne osvrću direktno na tu teoriju, ali nam je Beck dao razloga za zaključiti da postoje životinje i reprezentacije koje nisu jezičnog oblika.

Moje je mišljenje kako je HJM dobra teorija za objašnjavanje nekih situacija u kojima možemo zaključiti da životinje imaju vjerovanja. Ne odbacujem u potpunosti ovu teoriju, mislim da dobro objašnjava neke eksperimente, kao što sam i pokazala u tekstu, ali u nekim situacijama ona nije prigodna jer u nekim situacijama HJM ne može tvrditi da određena životinja ima jezik misli. Mislim da može postojati bolja teorija koja bi objašnjavala svaku situaciju u kojoj možemo zaključiti da životinje imaju misli i vjerovanja.

3.4 Kritika hipoteze jezika misli

Kao što smo vidjeli u prethodnom dijelju, Fodorova hipoteza jezika misli je u boljem položaju od Davidsonove teorije jer se ne temelji samo na ljudskom jeziku. Slično kao Davidson, ova se teorija oslanja na jezik, ali u ovom se slučaju razmatra unutarnji jezik misli, a ne javni jezik. Međutim, ni ta teorija nije potpuna te ima svoje propuste na koje ćemo sad ukazati (Bermúdez 2003, 27).

Ova hipoteza počiva na ideji kako su životinje slične nama, kako imaju slične sposobnosti kao mi, odnosno kako su i oni bića koja imaju želje, vjerovanja i razum kao i mi. Bermúdez se isto pitao na koji način možemo provjeriti ako je to istinito jer nam hipoteza na to ne daje odgovor, odnosno HJM ne daje odgovor kako da provjerimo imaju li životinje nama slične sposobnosti. Ono što je u ovoj teoriji najveći problem je upravo kako možemo mi, promatrači ponašanja životinja, a uostalom i djece ispod govorne dobi, zaključiti što i kako oni razmišljaju. Također, Bermúdez dodaje da ova teorija, čak i kad bi bila potpuna i važeća, nema nikakve praktične uporabe. Bermúdez daje tu kritiku i kaže da mu nije jasno kako kognitivnom etologu pomaže saznanje da životinje koje promatra imaju unutarnji jezik koji je strukturiran kao rečenice. Ne vidi kako je takva teorija korisna za nekoga tko promatra životinje. (Bermúdez 2003, 27).

Ovaj su glavni problem teoretičari navedene hipoteze pokušali razriješiti na sljedeći način: ne smije se u obzir uzimati doslovno postojanje rečenica u unutarnjem jeziku misli, već da su

to funkcionalni dijelovi mozga. Zato što je Fodorova teorija oblik intencionalnog realizma, navedene strukture i rečenice, moraju postojati u fizičkom obliku u nečijem mozgu. Teorija zagovara postojanje fizičkih struktura u mozgu koje predstavljaju ono što se nazvalo jezik misli. Drugim riječima, kad bi gledali aktivnost mozga, trebali bismo moći izdvojiti jezik misli kao fizičku strukturu. Ovdje se pak pojavljuje problem nemogućnosti pristupa tim fizičkim strukturama koje bi nam pomogle u razumijevanju nejezične misli (Bermúdez 2003, 27-28). Ipak, s novim istraživanjima s kojima smo se upoznali u prošlom poglavlju, moglo bismo doći i do ovog odgovora.

Nekoliko se problema ove teorije tiču epistemološke sfere pitanja koje smo postavili u prethodnom poglavlju. Jedan je problem taj da ne znamo kako razotkriti gore spomenute fizičke strukture koje postoje u mozgu. Postoje dvije mogućnosti: ili gledamo na fizičke strukture u smislu njihovih semantičkih značajki ili u smislu njihovih sintaktičkih značajki (Bermúdez 2003, 28). Ako gledamo na fizičke strukture u smislu njihovih semantičkih značajki, pretpostavljamo da znamo sadržaj rečenica koje imamo u jeziku misli jer ne možemo gledati sintaktičke značajke tih struktura ako nemamo semantičke značajke. Ne možemo objasniti jedne značajke bez drugih - kako bismo objasnili sintaktičko značenje neke riječi ili rečenice moramo se koristiti semantikom. Svaka ova mogućnost ima svoje dobre i loše strane, ali s nijednom ne dolazimo do razrješenja problema, već samo do cirkularnosti. Drugim riječima, trebaju nam semantičke značajke kako bi objasnili sintaktičke značajke, a trebaju nam sintaktičke značajke kako bi objasnili semantičke značajke, te na taj način upadamo u cirkularnost. Bez epistemološke dimenzije ove teorije, ona nije potpuna. Iako ni Fodor ne odbacuje tvrdnju da i životinje mogu imati intencionalnost, ostavlja nam probleme koji se prvo moraju razriješiti kako bi se teorija mogla upotpuniti (Bermúdez 2003, 28-29).

3.5 Zaključak

U ovom smo poglavlju vidjeli kako je s HJM teorijom moguće održavati povezanost između pripisivanja vjerovanja i posjedovanja jezika na način koji ne isključuje a priori mogućnost pripisivanja vjerovanja određenim životinjama. Međutim, vidjeli smo kako postoje neke poteškoće s HJM teorijom, odnosno rezultati eksperimenata i raznih teorijskih pristupa nisu konačni, te se moraju testirati i ostale teorije da bi se vidjelo je li HJM dobra teorija životinjskih misli (Andrews 2020, 112). Iz tog je razloga potrebno istražiti pristupe pripisivanju vjerovanja životinjama koji ne zahtijevaju da životinje imaju javni ili unutarnji jezik. U sljedećem ću

poglavlju predstaviti minimalističku teoriju nejezičnih misli te ćemo vidjeti odgovara li nam ona na preostala pitanja.

4 Intencionalnost bez jezika

4.1 Uvod

Vidjeli smo Davidsonovu teoriju koja negira postojanje životinjskog vjerovanja te smo vidjeli i kritike na taj argument. Nakon Davidsona smo razmotrili Fodorovu hipotezu jezika misli koja nam dopušta da zaključimo kako životinje mogu imati intencionalnost, ali nam ne daje jasne odgovore na pitanje imaju li one intencionalnost. Odnosno, s HJM možemo doći do zaključka da postoji mogućnost da životinje imaju intencionalnost ali nam zapravo ne daje nikakve upute kako bismo mogli primijetiti tu intencionalnost. Iako se ona može koristiti u teoriji, nema veliku primjenu u praksi, jer je teško uočiti jezik misli u obliku rečenica ako su one fizičke strukture u mozgu.. U ovom ćemo se poglavlju baviti novim teorijama životinjske intencionalnosti koje ne zahtijevaju jezik i vidjet ćemo ako je jezik jedini kriterij koji nam onemogućuje životinjsku intencionalnost ili je ipak do nečega drugog. Počet ćemo s minimalističkom teorijom nejezične intencionalnosti. Nakon toga ćemo razmotriti novu teoriju nejezične intencionalnosti koja nam možda može dati odgovore na sva naša pitanja koja su nam preostala iz prethodnih poglavlja.

4.2 Minimalistička teorija nejezične intencionalnosti

José Luis Bermúdez u trećem poglavlju svoje knjige *Thinking without Words* (Bermúdez 2003) nudi pregled minimalističke teorije jezika. Skovao je taj termin kako bi opisao stajališta filozofa kao što su Michael Dummett, Adrian Cussins i John Campbell koji su tvrdili da životinje imaju misli i vjerovanja koja ne zahtijevaju jezik. Postoji jedna glavna razlika između minimalističke teorije i kritika s kojima smo se dosad susreli u ovom radu. Kritike se temelje na tome da životinje nemaju jezik, prema čemu nemaju ni vjerovanja. Da bismo životinjama pripisali vjerovanja moramo poći od pretpostavke da su životinjske i ljudske misli donekle slične. Minimalistička se teorija temelji na pretpostavci kako postoje životinjske misli i vjerovanja, ali da su ona u potpunosti različita od naših vjerovanja pa se sukladno tome ne bi trebala tretirati na identičan način. Od tuda polazi ideja da životinje imaju nejezične misli, koje moramo razmatrati odvojeno od naših misli (Bermúdez 2003, 34-35).

Michael Dummett (Dummett 1993, 123) je ponudio teoriju koja se bavi protomislima. Prema Dummettu, životinjama su dostupne misli u obliku protomisli. Razlike između

protomisli i ljudskih jezičnih misli su velike. Prva se razlika sastoji u tome da su protomisli isključivo vezane za kontekst i trenutnu aktivnost kojom se one bave. Dok ljudi tokom dana mogu razmišljati o različitim stvarima, primjerice dok su na putu do posla razmišljaju jesu li iskopčali peglu iz struje ili što će jesti za večeru, životinje nemaju tu sposobnost. Životinje su ograničene isključivo na razmišljanje o situaciji u kojoj se trenutno nalaze. Kada naiđu na problem mogu razmišljati o tome kako ga riješiti, no ne razmišljaju o tome zašto ga rješavaju. Primjerice, ako životinja naiđe na previsoku ogradu ona može razmišljati kako da ju preskoči – dakle, razmišlja o rješenju problema – no ne razmišlja o tome kako preskakanjem ograde želi doći do izvora vode. Jednom kada životinja pređe preko ograde i riješi taj problem može se usredotočiti na drugi, kako doći do izvora vode. Njihove su protomisli vezane uz sada-i-ovdje, za razliku od naših (Bermúdez 2003, 42-43).

Druga je razlika u tome kako su protomisli perceptivne, za razliku od ljudskih propozicijskih misli. Dummett tvrdi da su životinjske protomisli perceptivne ako se ne mogu izreći u propozicijskom obliku kao ljudske misli, ali se razlika sastoji i u tome da kada percipiraju ono što ih okružuje mogu vizualizirati okolinu i način na koju ju mogu koristiti, odnosno mogu percipirati mogućnosti koje im okolina omogućuje (Bermúdez 2003, 42-43). Dummett tvrdi kako protomisli imaju trodimenzionalni oblik i kako su dinamične. Misli koje su takvog oblika mogu shvatiti mogućnosti okoline, kretanja i različite efekte unutar okoline. Zbog tog oblika, protomisli uključuju mogućnost prepoznavanja grubih svojstava materijalnih predmeta, odnosno jesu li predmeti u okolini fleksibilni, plastični, tekući, masni i slično. Taj je oblik ono što životinjama daje mogućnost upravljanja okolinom i razumijevanja njezinih mogućnosti (Dummett 1993, 124).

U drugom smo poglavlju objasnili kako Davidson tvrdi da jedino propozicije mogu imati istinosnu vrijednost te stoga vjerovanja mogu biti točna ili netočna, budući da ih se izražava propozicijama. Dakle, vjerovanja koja nisu u jezičnom obliku ne mogu biti vjerovanja jer ona moraju biti u mogućnosti da budu točna ili netočna. Dummett tvrdi da protomisli mogu biti točne ili netočne, ali se njihova istinosna vrijednost ne temelji na izraženim propozicijama, već na uspjehu ili neuspjehu radnji do koje one dovode. U slučaju da životinja koja prelazi ogradu uspješno pređe, njezina protomisao ima istinosnu vrijednost jer je uspjela u svom naumu. U slučaju da životinja ne pređe ogradu i ne uspije u svojoj radnji, njezina bi protomisao bila netočna, odnosno neuspješna (Bermúdez 2003, 43-44).

Da sumiramo, Dummett tvrdi kako životinje imaju nejezične misli koje se nazivaju protomislima. Protomisli su vezane za kontekst i ovdje-i-sada mogućnosti koje okolina pruža

životinjama. Protomisli su dinamične i trodimenzionalne jer životinje mogu upravljati okolinom. One perceptivno i vizualno mogu raspoznati različita svojstva okoline te možemo na bazi uspješnosti ili nesuspješnosti njihovih radnji ustanoviti istinosnu vrijednost samih protomisli.

Adrian Cussins (Cussins 1992) nudi drugačiji pogled na protomisli. U svojoj teoriji iskustvenog sadržaja, Cussins se ne bavi istinosnim vrijednostima već se fokusira na životinjskim mogućnostima djelovanja na okolinu. Njegova se teorija temelji na shvaćanju predmeta u okolini na bazi mogućnosti koje taj predmeta ima za djelovanje. Primjerice, životinja koja vidi ogradu koju mora preći, ne gleda ogradu kao na predmet koji je napravljen od stupova i žica, već ju gleda kao ogradu koja joj daje mogućnost da pređe preko nje. I prema Cussinsu, protomisli su vezane za kontekst iz razloga što ih životinja percipira kao mogućnosti za djelovanje. Budući da životinja ne percipira predmete kao predmete, životinja ne percipira svijet na objektivni način, već isključivo na subjektivni način (Bermúdez 2003, 44-45). Kada konj želi preći ogradu percipira mogućnost njenog preskakanja, dok zec za prelazak te iste ograde razmatra mogućnost provlačenja ispod nje. Konj i zec u ovom slučaju ne vide ogradu kao objektivni predmet, nego ju percipiraju temeljeći se na njihovim mogućnostima koje im ograda pruža - za jednog je to preskakanje preko, a za drugog je provlačenje ispod nje.

John Campbell (Campbell 1993, 1994) nudi teoriju koja ima dvije različite perspektive na svijet: jedna se temelji na primitivnoj fizici, a druga na eksplicitnoj fizici. Ono što Campbell tvrdi je da se sadržaj primitivne fizike može navesti koristeći se uzročnim indeksikalijama, odnosno pojmovima kao što su ovdje i sada. Campbell dolazi do istog zaključka kao i Dummett i Cussins, a to je kako se navedene uzročne indeksikalije razmatraju unutar norme uspješne radnje te se ne temelje na istinosnoj vrijednosti.

Možemo zaključiti da se svo troje filozofa koje je Bermúdez predstavio slažu oko oblika i sadržaja protomisli. Radi se o tome da su protomisli vezane za kontekst, odnosno ovdje-i-sada s obzirom da nemaju mogućnosti razmišljati izvan svog konteksta. One su dinamične i trodimenzionalne jer omogućavaju životinjama da se koriste svojom okolinom, kao što smo vidjeli kod Dummetta i Cussinsa. Životinje na svijet ne gledaju na objektivni način, već samo na subjektivni. Percipiraju različite mogućnosti koje im okolina omogućava za radnju koju žele izvesti i ono što je važno je da protomisli nisu propozicijske, već isključivo perceptivne. Samim time što su gore navedeni autori ustanovili da su protomisli perceptivne, isključili su Davidsonove kritike, odnosno tvrdnju kako misli moraju biti propozicijske kako bi se ustanovilo ima li netko vjerovanje ili nema. Njihov je zaključak kako životinje imaju nejezične

misli i vjerovanja koja su u potpunosti različita od naših, no to što su različita ne znači da ih nemaju, već ih samo imaju na različiti način. Pitanje koje se postavlja u ovom dijelu teksta jest kako je moguće koristiti ovakvu teoriju u stvarnom svijetu. Mogu li kognitivni etolozi u prirodi promatrati životinjska ponašanja i na temelju istih zaključiti da životinje imaju protomisli? Na koji bi način minimalistička teorija odgovorila na pitanje kako životinje posjeduju intencionalnost?

Prvo moramo vidjeti na koji se način definira psihološko objašnjenje koje je usko povezano s intencionalnošću. Psihološko objašnjenje, koje se koristi kod jezičnih bića, uključuje vjerovanja i želje koje objašnjavaju određeno ponašanje i čine ga razumljivim (Bermúdez 2003, 46). Primjerice, kada osoba otključava vrata stana možemo zaključiti kako želi ući u stan i kako vjeruje da će otključavanjem vrata to učiniti. Takvo ponašanje objašnjavamo putem atribucije želja i vjerovanja. Takvo ponašanje postane razumljivo onda kada bi se bilo koja racionalna osoba ponašala na isti način da ima ta vjerovanja i želje. Intencionalna radnja ima tri komponente koje su međusobno povezane i koje ju čine intencionalnom: želje, instrumentalna vjerovanja, vjerovanja koja pokazuju kako ispuniti želje, te uz to vjerovanja o okolini koja su nam potrebna da bismo mogli uspješno provesti ponašanje vođeno željama i vjerovanjima. Intencionalno ponašanje, odnosno psihološko objašnjenje ponašanja često se koristi za jezična bića, a nama je važno utvrditi može li minimalistička teorija nejezične misli ispuniti gore navedene uvjete (Bermúdez 2003, 46).

Minimalistička teorija ne ispunjava ova tri uvjeta. Međutim, ona negira potrebu da se nejezične misli objašnjavaju na ovaj način. Minimalisti tvrde kako se životinjsko ponašanje može objasniti na temelju upotrebe vizualne imaginacije ako je usmjerena na cilj (engl. goal-directed exercise of visual imagination). Ono što se time želi reći je da nisu uvijek potrebna instrumentalna vjerovanja za neko ponašanje. Ako životinja vidi ogradu ispred sebe neće razmišljati o tome što je to ograda i što sve može s tom ogradom nego će ju preskočiti ponašajući se u skladu s time što joj okolina nudi kao mogućnost. Drugim riječima, mogućnosti za ponašanje uključene su u percepciju okoline i zato nisu potrebna instrumentalna vjerovanja. Jedno gledište koje bolje opisuje što minimalisti tvrde je istaknuto u teoriji J.J. Gibsona (Gibson 1979), koji u percepciju uključuje pojam priuštivosti (engl. affordances). Priuštivosti su resursi koje okolina daje određenim bićima, zaklona ili hrane. Drugim riječima, priuštivosti su objektivna svojstva i postoje kao fizička svojstva okoline. Gibsonova se teorija temelji na tome da okolina nije percipirana u neutralnim pojmovima, već ono što se percipira su mogućnosti koje nam ona daje, bilo za vodu ili zaklon. Gibson to objašnjava na slijedeći način:

Površine omogućuju držanje, kretanje, sudar, manipulaciju i općenito ponašanje. Posebni oblici rasporeda pružaju zaklon i skrovište. Vatre omogućuju zagrijavanje i gorenje. Odvojeni predmeti - alati, posuđe, oružje - primatima i ljudima pružaju posebnu vrstu ponašanja. (Gibson 1979, 59)

Percepcija je priuštivosti zapravo percepcija instrumentalnih svojstava okoline. U takvoj teoriji instrumentalna nam vjerovanja nisu potrebna. Sve što nam treba jesu instrumentalna svojstva okoline koja dobivamo s percepcijom tih priuštivosti (Bermúdez 2003, 46-47). Vidimo da je teorija priuštivosti na istom tragu kao i teorije koje smo objasnili ranije, odnosno fokusira se na mogućnostima koje nam daje okolina umjesto na instrumentalnim vjerovanjima. Za ovu je teoriju također važna percepcija okoline i mogućnosti koje nam ona daje kako bismo djelovali u skladu s onime što iz okoline želimo dobiti.

Minimalistička teorija, dakle, negira potrebu objašnjenja ponašanja putem želja i vjerovanja, već su prema njoj dovoljne samo različite percepcije okoline i želje. Ono bez čega ova teorija ne može opstati je neka vrsta karakterizacije motivacijskog stanja nejezičnih bića. To je važno iz razloga što bez toga ne bismo mogli objasniti zašto životinje rade ono što rade. Prema ovoj teoriji percepcije i želje su dovoljne, no životinje se neće ponašati prema svim percepcijama na isti način. Da bismo vidjeli zašto su se prema jednoj percepciji ponašale na određeni način, moramo objasniti što za njih znači biti u motivacijskom stanju. Dakle, prema ovoj teoriji, percepcija i želje su dovoljne, ali na to se dodaje i cilj-želja (engl. goal-desire), odnosno želja za nečim ili nekom situacijom, što ih zapravo pokreće u ponašanjima. Kada bismo promatrali životinjsko ponašanje, mogli bismo vidjeti što je to što one žele. Uzmimo za primjer gazelu koju životinja želi uloviti – iz cilja da se želja zadovolji i da se dođe do gazele, možemo zaključiti koja je bila njihova želja te na taj način dobiti odgovor na intencionalno ponašanje jer je ono motivirano određenim ciljem. Drugim riječima, cilj i želja su povezani jer je životinjama u cilju ispuniti vlastite želje (Bermúdez 2003, 48-50).

Vidimo kako je minimalistička teorija u potpunosti različita od ostalih te ne odgovara na pitanja koja postavljaju teorije protiv nejezične misli iz jednostavnog razloga što minimalistička teorija njih izbjegava. Izbjegava ih na način da kaže da ta pitanja nisu zapravo ni važna za životinjske misli i intencionalnost te daje na njih potpuno novi pogled. Minimalistička se teorija ne temelji na propozicijskim stavovima, već na perceptivnim te objašnjava nejezične misli i intencionalnost putem percepcije i ciljeva. Ako imamo percepciju i određeni cilj, možemo objasniti vjerovanja i želje nejezičnih bića prateći njihovo ponašanje. Ovakva je teorija prilično otvorena na pitanje što je to onda intencionalno ponašanje, te ga

definira na način da je intencionalno ponašanje ono koje je motivirano ciljem. Definicija intencionalnog ponašanja na ovaj način je otvorena za sva ponašanja za koja možemo reći da su ciljana. Pitanje je je li ova definicija intencionalnog ponašanja zapravo točna za nejezična bića. Sljedeće pitanje koje nam se postavlja jest je li ova teorija zapravo korisna za nejezične misli.

4.3 Kritika minimalističke teorije

U prethodnom smo dijelu započeli s nekim dijelovima minimalističke teorije koja ne daje bitne odgovore, zato što ih izbjegava tvrdnjom da ne možemo objasniti nejezične misli s istim okvirom s kojim smo objasnili ljudske misli. Ipak, imamo nekoliko pitanja u vezi teorije na koja ćemo pokušati naći odgovor.

Najprije ću se usredotočiti na prvi dio teorije koju je za protomisli ponudio Dummett, a to je da su one vezane isključivo za kontekst, za ovdje-i-sada. Ova tvrdnja je ispravna za protomisli jer na jednostavan način objašnjava na koji se glavni način jezične misli razlikuju od nejezičnih. Životinjske su misli jednostavno vezane za kontekst, one ne mogu planirati jer nemaju mogućnost razmišljanja izvan situacije u kojoj se nalaze.

Međutim, u životinjskom svijetu nalazimo brojne primjere planiranja i razmatranja mogućnosti koje nisu vezane isključivo za kontekst (Bermúdez 2003, 51-53). Bermúdez nudi klasičan primjer predatora koji čeka lovinu. Predator razmišlja unaprijed i čeka trenutak kada će lovina proći tamo gdje on čeka. Niti u ovom kontekstu predator nije vezan za kontekst i nije vezan za ovdje-i-sada. Ovakvu je kritiku Bermúdez nazvao argument iz planiranja upravo iz razloga što je jasno da životinje nisu uvijek vezane uz kontekst te da imaju sposobnosti planiranja, nešto što minimalistička teorija negira (Bermúdez 2003, 52-53).

Bermúdez nam također nudi još jednu sferu u kojoj minimalizam ne može objasniti dovoljno dobro nejezične misli, a to je odlučivanje. Bermúdez kaže da postoje dvije vrste odlučivanja, jedna je ona koja sadrži reprezentaciju radnje, a druga je ona koja sadrži reprezentaciju nepredviđenih situacija koje mogu proizaći iz radnje. Prva vrsta odlučivanje je prirodno odlučivanje između borbe ili bježanja, dok je druga vrsta odlučivanja vezana uz uspoređivanje posljedica borbe ili bježanja. Druga vrsta odlučivanja zahtijeva više kognitivne procese jer je potrebno razmišljanje o nečemu što se ne nalazi ispred njih i o posljedicama radnje na bazi koje onda odlučuju hoće li postupiti na jedan ili drugi način. Primjer iz knjige su štakori koji nakon nekog vremena prestanu pritiskati polugu kada se raspored hranjenja mijenja, odnosno kada dobivaju hranu bez obzira pritišću li polugu ili ne. To pokazuje da razumiju posljedicu svoje

radnje i da su odlučili da će prestati pritiskati polugu kada nisu dobivali hranu u to vrijeme. Kada je vjerovanje povezano s dobivanjem hrane prestalo, tada je prestalo i njihovo naučeno ponašanje (Bermúdez 2003, 54-56).

Pojam učenja kod životinja je još jedan primjer koji ide protiv minimalističke teorije. Učenje kao takvo znači da životinje imaju mogućnosti sagledavanja prijašnjeg iskustva i na bazi njega promijeniti ili zadržati svoje ponašanje. Učenje na temelju prošlih iskustava zahtijeva da životinje imaju različite reprezentacije u glavi i da mogu razmatrati više reprezentacija u isto vrijeme. Takva vrsta reprezentacija zahtijeva i određenu strukturu. Bez struktura reprezentacija, odnosno mogućnosti da imaju različite reprezentacije u isto vrijeme, učenje ne bi bilo moguće. Životinja ne bi mogla učiti iz prijašnjih iskustva bez struktura jer bi inače samo ponavljala iste greške (Bermúdez 2003, 56-57). To je poanta argumenta inteligentne radnje kako ga je nazvao Bermúdez, nejezična bića operiraju na mnogo većoj razini od onoga što minimalizam dopušta. Biće koje može reprezentirati određene značajke svoje okoline i može se njima koristiti u raznim trenucima, je biće koje posjeduje puno veće kognitivne mogućnosti od onog što minimalizam tvrdi. Posjeduje i unutarnju strukturu misli koja se ne može opisati samo na perceptivnoj razini, odnosno onako kako su minimalisti tvrdili da životinje percipiraju svijet oko sebe. Ako biće može imati takve reprezentacije, znači da je ono u stanju imati reprezentacije koje su slične jezičnim bićima (Bermúdez 2003, 58-59).

Minimalistička teorija negira potrebu korištenja psihološkog objašnjenja jer tvrdi kako životinjama nisu potrebna instrumentalna vjerovanja, odnosno vjerovanja koja pokazuju kako se želje mogu ostvariti, već se njihovo ponašanje može objasniti koristeći se vizualnom imaginacijom koja je usmjerena na cilj. Drugim riječima, njihovo se ponašanje može razmatrati i samo na temelju njihovih ciljeva do kojih oni dolaze percepcijom. Kao što je rekao Gibson, instrumentalna vjerovanja nisu potrebna za objašnjenje njihovih ponašanja, već se možemo koristiti instrumentalnim svojstvima okoline i onime što okolina nudi za određenu radnju. Psihološko objašnjenje, tvrdi Bermúdez, već koristimo kada objašnjavamo životinjsko ponašanje jer ga objašnjavamo koristeći se terminima kao što su želje i vjerovanja. Promatrajući životinjsko ponašanje vidimo kako se ono mijenja prilikom promjena u okolini ili njezinih uvjeta. Stoga možemo tvrditi kako se životinjsko ponašanje mijenja u skladu s tim promjenama (Bermúdez 2003, 60-62).

Uzmimo za primjer konja i ogradu. Ako konj želi preskočiti ogradu, on će razmišljati na koji će način to učiniti. U slučaju da se situacija promijeni i netko pomakne ogradu tako da konj može proći kroz nju bez preskakanja, njegovo će se ponašanje promijeniti te više neće

skakati preko ograde, već će iskoristiti prolaz i proći kroz njega. Takvo ponašanje objašnjavamo na sljedeći način: s obzirom da se promijenila okolina, promijenilo se i vjerovanje konja koji sad ne skače preko ograde. U slučaju da se vjerovanje konja nije promijenilo, on bi i dalje skočio preko ograde. Psihološko objašnjenje kao takvo nam je potrebno kako bismo opisali životinjsko ponašanje, nešto što minimalizam negira.

Postoji alternativna teorija nejezične misli koju Bermúdez nudi koja možda odgovara na sve kritike upućene minimalizmu te odgovara na sva važna pitanja koja su nam ostala nakon što smo razmotrili sve teorije protiv nejezičnih misli i minimalističke teorije.

4.4 Alternativna teorija

Alternativna se teorija koju nudi Bermúdez zove semantika uspjeha (engl. success semantics). Ovom teorijom se nejezične misli nastoji odgovoriti na primjedbe protiv pripisivanja misli nejezičnim bićima te pokušava prikazati nejezične misli na odgovarajući način da se mogu i kognitivni etolozi koristiti njome.

Teorija počiva na dvije glavne ideje. Bermúdez spominje sljedeće:

Ideja koju predlažem u ovom odjeljku jest da je proces pripisivanja misli životinjama oblik semantike uspjeha, temeljen na ideji da su istinska vjerovanja funkcije od želja do radnji koje uzrokuju da se mislioci ponašaju na načine koji će zadovoljiti njihove želje. (Bermúdez 2003, 65)

Dakle, teorija se temelji na vjerovanjima koja onda vode do ispunjenja želja:

Osnovna ideja semantike uspjeha je da je sadržaj vjerovanja dan njegovim uvjetom korisnosti odnosno uvjetom koji bi trebao biti ostvaren da bi se zadovoljile različite želje s kojima je povezan. Ukratko, istinska vjerovanja uzrokuju radnje koje zadovoljavaju želje. (Bermúdez 2003, 65)

Glavne su ideje da su vjerovanja stanja koja vode životinje do toga da ispunjavaju želje. Sadržaj želja i vjerovanja možemo odrediti na temelju njihovih uvjeta korisnosti i uvjeta zadovoljenja. Uvjet korisnosti je stanje stvari koje ga čini istinitim, a uvjet zadovoljenja je stanje stvari koje činu želju zadovoljenom. Dakle, sve što trebamo gledati kada govorimo o nejezičnim mislima je zapravo njihova uspješnost da zadovolje želje koje imaju, koje onda možemo povezati i s njihovim vjerovanjima koja su dovela do ispunjenja želja (Bermúdez 2003, 65-66). Prema semantici uspjeha, možemo odrediti koja vjerovanja i želje životinja ima na temelju njezinog ponašanja i toga koliko je bila uspješna u tome da zadovolji vlastite želje.

U slučaju da konj stane ispred ograde i nakon nekoliko trenutaka je preskoči, možemo zaključiti da je vjerovao da se preko te ograde može preskočiti. Možemo zaključiti da mu je želja bila da preskoči ogradu iz razloga što vidimo stanje stvari koje ga je dovelo do zadovoljenja želja, odnosno preskakanja ograde. Nakon što je preskočio ogradu njegovo ponašanje prestaje jer je ispunio vlastitu želju. Važno je da određeno ponašanje prestane nakon što se dođe do zadovoljenja želje jer na taj način možemo preciznije zaključiti što je točno bila želja te životinje. Ako se ponašanje nastavi, onda to nije bila želja koju je životinja htjela zadovoljiti. Jednom kada ponašanje prestane, tada možemo reći da je vjerovanje životinje dovelo do ispunjenja želje (Bermúdez 2003, 66).

Za razliku od minimalističke teorije, semantika uspjeha tvrdi kako misli mogu imati istinosnu vrijednost. Ne gleda se samo uspješnost radnje, koja je i u ovoj teoriji važna, već se razmatraju misli kao nositelji istine:

Definirajuća značajka misli je da se može procjenjivati njezina istinitost. Misli su stvari koje mogu biti ili istinite ili lažne jer predstavljaju stanja stvari kao takve.

Ova stanja stvari su onda njihovi istinosni uvjeti. (Bermúdez 2003, 69)

Davidson je govorio kako jedino propozicije mogu imati istinosnu vrijednost i da nam je iz tog razloga potreban jezik kako bi vidjeli ima li netko vjerovanja ili ne. Prema njemu, vjerovanja se moraju izreći propozicijama. Semantika uspjeha uključuje istinosne vrijednosti, ali na drugačiji način. Propozicije nisu jedine koje mogu imati istinosne vrijednosti. Kao što vidimo iz citata, nejezične misli imaju istinosne vrijednosti zato što predstavljaju stvari kakve jesu. Iz razloga što životinje imaju reprezentacije vanjskoga svijeta one mogu imati istinosne vrijednosti jer predstavljaju stanja stvari na ispravan način (Bermúdez 2003, 65-69).

Semantika uspjeha zapravo povezuje dva stava koja smo već objasnili: jedan, da misli zapravo mogu imati istinosnu vrijednost, a drugi da je imaju na temelju toga da predstavljaju stanja stvari onakva kakva jesu. Vidjeli smo u drugom poglavlju kako Davidson tvrdi da jedino propozicije mogu imati istinosnu vrijednost. Iz tog razloga vjerovanja mogu imati istinosnu vrijednost jedino onda kada su izrečena javnim jezikom. S druge strane, vidjeli smo da se minimalistička teorija ne slaže s ovom tvrdnjom. Minimalizam se temelji na istinosnim vrijednostima koje su vidljive u ponašanju, odnosno u uspjehu ili neuspjehu ponašanja. Prema njima, možemo ustanoviti ako biće ima istinito vjerovanje prema tome ako je uspjelo učiniti ono što je htjelo. Semantika uspjeha nam daje treću alternativu istinosnim vrijednostima. Prema ovoj teoriji, misli i vjerovanja mogu imati istinosnu vrijednost zato što predstavljaju stanja

stvari na ispravan način. Drugim riječima, vjerovanja imaju istinosnu vrijednost jer se biće može koristiti reprezentacijom svijeta koje ima na ispravan način. Primjerice, ako zec pokušava doći do izvora vode on se može koristiti vlastitim reprezentacijama svijeta da dođe do vode. Možemo reći kako njegovo vjerovanje ima istinosnu vrijednost jer ga je dovelo do izvora vode. Po mom mišljenju, semantika uspjeha nudi kompromis između Davidsonova objašnjenja i objašnjenja minimalističke teorije. Kompromis je u tome što same misli imaju istinosnu vrijednost na temelju vanjskog, stvarnog svijeta i na temelju toga koliko uspješno pomaže bićima da dođu do onoga što žele ili u što vjeruju.

Vidjeli smo da je uvjet korisnosti vjerovanja stanje stvari koje ga čini istinitim, dok je uvjet zadovoljenja želja stanje stvari koje ih vodi do zadovoljenja želja (Bermúdez 2003, 65-69). Kako bi životinja došla do zadovoljenja želja, ona mora imati točne reprezentacije okoline koja ju okružuje. Kako bi konj znao preskočiti ogradu, on mora imati točnu reprezentaciju ograde i vjerovanje da ju može preskočiti. Nakon uspješnog preskakanja ograde možemo zaključiti da je njegovo vjerovanje bilo istinito jer mu je reprezentacija okoline bila točna. Na taj način možemo doći do istinosnih vrijednosti nejezičnih misli.

U svakoj se teoriji nejezične misli nalazi kritika da ne možemo pripisivati vjerovanja životinjama jer nikada ne možemo biti sigurni ako ih one imaju ili na koji ih način imaju. Problem se sastoji u tome da se ne smijemo koristiti našom interpretacijom svijeta kako bismo objasnili njihova vjerovanja.

Najpoznatiji je primjer ovakvog problema radikalni prevoditelj kojeg je predstavio Quine (Quine 1960). U društvu ljudi s kojima ne dijelimo jezik, prevoditelj je trebao prevesti ono što je domorodac govorio. Ispred njih je prošao zec i domorodac je rekao „gavagai“, a prevoditelj je zaključio da to znači zec (Quine 1960, 29). Naravno, prevoditelj je mogao biti u potpunosti u krivu i domorodac je mogao misliti na list kojeg je zec imao u ustima, ali je pokušao prevesti na vlastiti jezik te kasnije provjeravao ako je bio u pravu. U istoj se situaciji nalaze kognitivni etolozi kada pokušavaju prevesti na vlastiti jezik ono što životinje misle, a temelje prijevod na njihovim ponašanjima (Bermúdez 2003, 70-71).

Dodatan je problem u tome što ne možemo biti sigurni gledaju li životinje na svijet jednako kao i mi, odnosno imaju li reprezentacije okoline jednake nama. Gledaju li životinje na svijet kao odvojene značajke svijeta ili kao jedinstvena tijela. Quine je tvrdio da bismo gledali na svijet kao jedinstvena tijela, odnosno kao potpuno tijelo, a ne samo određene značajke, treba nam jezik. Jezikom možemo biti sigurni da možemo gledati okolinu i kao odvojene značajke i kao jedinstvena tijela. Drugim riječima, ono što daje reificirani pogled na okolinu je upravo

jezik. Reifikacija je kada tretiramo neki pojam kao da je on stvarni materijalni pojam. Odnosno kada tretiramo naše reprezentacije svijeta kao, stvarne postojeće, materijalne predmete. Prema Quineu, jedino bića s jezikom imaju tu privilegiju (Quine 1992, 27).

Odgovor na ovu vrstu kritike je jasan. Možemo saznati ako životinje imaju reificirani pogled na svijet tako što vidimo da se one prema okolini ponašaju na taj način. Odnosno, kada vidimo da konj preskače ogradu umjesto da prođe ravno kroz nju, možemo zaključiti da je konj imao reprezentaciju ograde kao jedinstveni materijalni predmet i da nije gledao na nju samo kao odvojenu značajku okoline (Bermúdez 2003, 71-75). Životinje se ponašaju u svijetu prema određenim principima:

Tijela uglavnom imaju određena zajednička fizička svojstva višeg reda. Skloni su na primjer imati oštro definirane rubove u odnosu na njihovu okolinu. Obično održavaju određene oblike opazajne postojanosti u odnosu na opažača kada se opažać kreće ili kad se same pokreću. Njihova se svojstva mogu otkriti u različitim percepcijskim modalitetima. Oni ne iskaču i nestaju, već se kreću prostorno-vremenski na jednom povezanom putu. Otporne su na pritisak i imaju određenu masu koja upravlja njihovim interakcijama s drugim pojedincima. Ne više od jednog tijela može biti na jednom mjestu u isto vrijeme. Oni su osjetljivi na gravitaciju i međusobno djeluju jedni s drugima putem prijenosa energije. (Bermúdez 2003, 75)

Životinje se pridržavaju onoga što Bermúdez naziva fizičkim principima višeg reda. Iz razloga što životinje žive na način da poštuju ovakve principe možemo reći kako one vide reificirani svijet. Zbog toga što možemo primijetiti da životinje poštuju fizičke principe višeg reda, možemo sa većom sigurnošću reći kakva su njihova vjerovanja na temelju njihovog ponašanja. Životinje ne poštuju iste fizičke principe kao što ih poštuju ljudi. One imaju ono što Bermúdez naziva devijantnom strategijom svojstava objekata, odnosno fizički principi koje životinje poštuju su često obrnuti od naših principa. Primjerice, nejezična bića ne slijede jednu kontinuiranu putanju kroz prostor i vrijeme, već one prate devijantno svojstvo objekta prostorno-vremenskog kontinuiteta koji se može identificirati i u njima primijetiti kroz određeni fizički princip (Bermúdez 2003, 73-75).

Uzmimo za primjer konja koji pokušava doći na drugu stranu ograde. Možemo primijetiti da prati određeni fizički princip ako preskače preko ograde jer zna da se ispred njega nalazi određeni predmet kroz kojega ne može proći ravno. Zna to iz razloga što prati fizičke principe

svijeta i vidi ogradu kao jedinstveno tijelo čvrste materije. Da je konj pokušao proći ravno kroz ogradu, ne bismo mogli reći da prati fizičke principe svijeta te bismo mogli zaključiti kako konj ne vidi svijet na reificirani način.

Ono što je još različito između jezičnih i nejezičnih bića kad se govori o fizičkim principima, je da nisu sve životinje osjetljive na isti skup fizičkih principa. Dok su svi ljudi otprilike osjetljivi na iste fizičke principe, primjerice gravitacija, prostor i vrijeme, različite grupe životinja imaju različite fizičke principe na koje su osjetljive i koje poštuju. Galeb i dupin nisu osjetljivi na iste fizičke principe jer je ehlokacija izuzetno važna za dupine, dok za golubove nije (Bermúdez 2003, 82-87).

Upravo iz tog razloga Bermúdez tvrdi da moramo imati različite ontologije za različite životinje jer ne reprezentiraju svi svijet na isti način te ne poštuju svi iste fizičke principe. Ne možemo imati jednu ontologiju nejezičnih misli koja će važiti za sve životinje na ovome svijetu, od psa do kita i galeba (Bermúdez 2003, 72). Bermúdez nudi veliki korak naprijed. Dosad smo u radu vidjeli kako se životinjska vjerovanja i želje pokušavaju objasniti na isti način, odnosno kako se svim životinjama vjerovanja mogu pripisati na isti način. Bermúdez tvrdi kako to ne možemo te iz tog razloga moramo imati odvojene ontologije za odvojene vrste. Ne možemo galebu i kitu pripisati istu ontologiju jer se koriste različitim fizičkim principima te je moguće da ne razmišljaju na isti način.

Jedini problem koji ostaje jest otkriti što to zapravo životinje misle. Možemo im pripisati i želje i vjerovanja, ali to znači da bi im u bilo kojem trenutku mogli pripisati nebrojenu količinu misli. Kako možemo zapravo znati što je to što životinje misle? Bermúdez predstavlja eksperiment sa štakorima kako bi razriješio ovu dilemu. Štakori nauče kako pretrčati kroz labirint da stignu do hrane. Njihova motivacija i cilj je upravo da dođu do hrane. Uvjet korisnosti je to da se hrana nalazi na određenoj lokaciji, a uvjet zadovoljenja je da kada štakor dođe do hrane njegovo ponašanje prestaje jer mu je želja zadovoljena. Možemo imati različite rečenice koje mogu opisivati kako je štakor došao do lokacije na kojoj se nalazi hrana. Na istraživačima je da otkriju koja je rečenica točna za objašnjenje štakorovog ponašanja. Različitim načinima praćenja štakora i time kako se kreće unutar labirinta, dok se okolnosti labirinta mijenjaju (lokacija hrane ili izlaz), možemo doći do četiri kandidata za rečenicu koja opisuje misao štakora o lokaciji hrane (Bermúdez 2003, 98-100):

- (1a) Hrana se nalazi na krajnjoj točki kretanja $M1. . . n$;
- (1b) Hrana se nalazi na koordinatama (x, y) u egocentričnom prostoru;
- (1c) Hrana se nalazi na koordinatama (x', y') u prostoru labirinta:

(1d) Hrana se nalazi na koordinatama (x", y") u prostoru okoliša (Bermúdez 2003, 100).

Raznim su eksperimentima istraživači shvatili da je točna rečenica koja opisuje štakorovu misao rečenica (1c). Bermúdez pokazuje da se s različitim eksperimentima u kojima se mijenjaju okolnosti i s kojima se pokušava doznati pravo vjerovanje životinja može doći do pripisivanja sadržaja životinjama, nešto što će se moći koristiti i u kasnijem predviđanju ponašanja (Andrews 2020, 126).

Semantika uspjeha nam je dala odgovore na važna pitanja koja su se postavljala i koja se i dalje postavljaju za teorije nejezičnih misli te s ovakvom teorijom možemo graditi dalje naše razumijevanje nejezičnih misli i način na koji možemo gledati na svijet.

4.5 Zaključak

Krenuli smo ovo poglavlje s prikazom minimalističke teorije životinjske intencionalnosti koja nam je dala neke prednosti ili mane kod same primjene u stvarnom životu. Minimalistička teorija ima dobre strane, ali ne može biti kompletna teorija životinjske intencionalnosti i misli. Razmotrili smo teoriju semantike uspjeha koja nam daje odgovore na pitanja o tome kako se mogu atribuirati misli životinjama i kakva im je struktura. U tom pogledu, semantika uspjeha daje potpuniju teoriju nejezične misli za razliku od ostalih koje smo razmotrili.

5 Zaključak

U ovom sam radu predstavila ključne elemente rasprave o nejezičnim mislima. Krenula sam s poznatim tekstom i argumentima Donalda Davidsona koji je tvrdio da jedino jezična bića mogu imati vjerovanja. Tvrdio je to iz razloga što jedino propozicije mogu imati istinosnu vrijednost. Fenomen čuđenja je također jedan od Davidsonovih argumenata s kojim je htio dokazati da nejezična bića ne mogu imati vjerovanja. Drugim riječima, prema Davidsonu mogućnost iznenađenja je nužan uvjet za imanje misli.

Nakon toga smo se upoznali s autorima koji su kritizirali Davidsonove argumente te sam predstavila njihove i vlastite kritike. Predstavila sam i istraživanje koje je provedeno na čovjekolikim majmunima na temelju kojih su istraživači došli do zaključka da majmuni imaju sposobnost prepoznavanja lažnih vjerovanja. Prepoznavanje lažnih vjerovanja i ponašanje u skladu s njima nam pokazuje kako jezična bića nisu jedina koja imaju mogućnost prepoznavanja pogreške.

Nakon što sam predstavila kritike na teoriju koja ne podržava pripisivanje vjerovanja nejezičnim bićima, prešla sam na drugačiju teoriju koja se zove hipoteza jezika misli. HJM teorija, kako ju zamišlja Jerry Fodor, je teorija s kojom se tvrdi da nejezična bića imaju jezik, ali je on unutarnji. Unutarnji je jezik misli, ili kako ga je nazvao Fodor mentalese, jezik koji ima određenu strukturu i koji može objasniti na koji način životinje imaju vjerovanja. Postoje određene fizičke strukture mozga, koje su strukturirane u obliku rečenica, s kojima onda nejezična bića razmišljaju. Objasnila sam kako i HJM teorija ne zadovoljava kriterije potpune nejezične teorije misli s eksperimentom štakora kojeg je predstavio Jacob Beck u svojem članku. Ono što se pokazuje eksperimentom je da možemo zaključiti kako strukture u mozgu životinja nisu strukturirane kao rečenice, već se temelje na reprezentacijama analognih veličina. Zaključak poglavlja je da ne možemo reći da je HJM ispravna teorija, kao što ne možemo reći da nije. Potrebno je testiranje i drugih teorija nejezičnih misli kako bi se ustanovilo koja je ispravna.

U zadnjem poglavlju prešla sam na minimalističku teoriju nejezične misli. Predstavila sam teoriju koja je skup različitih argumenata više filozofa, uključujući Michaela Dummetta, Adriana Cussinsa i Johna Campbella. Minimalistička se teorija temelji na protomisli životinja koje su nestrukturirane, perceptivne, vezane za kontekst i dinamične. Ova nam teorija ne daje odgovore na važna pitanja, već ih izbjegava i nastoji pokazati da tradicionalno shvaćeno

psihološko objašnjenje ponašanja nije važno. Psihološko objašnjenje je važno jer nam daje odgovore na pitanja što organizmi žele i što vjeruju te putem želja i vjerovanja objašnjava ponašanja. Nakon predstavljanja teorije, predstavila sam kritike minimalističkoj teoriji, koje je uputio José Luis Bermúdez. Razni su argumenti protiv minimalističke teorije, od kojih se glavni argument kojeg sam predstavila temelji na tvrdnji da su nejezične misli vezane za kontekst. S primjerom konja i ograde sam objasnila kako nije moguće tvrditi da su životinje vezane isključivo za ovdje-i-sada te da postoje različite instance u kojima im možemo pripisati mogućnost planiranja budućnosti. Stoga minimalistička teorija ne može dati potpuno objašnjenje nejezične misli.

Na samom kraju rada sam uvela semantiku uspjeha, teoriju koju je predstavio Bermúdez. Semantika uspjeha se temelji na idejama kako su vjerovanja stanja čija je funkcija voditi životinje do ispunjenja želja te na temelju tih funkcija možemo ustanoviti istinosne vrijednosti misli. Ono što je važno je da životinje poštuju određene fizičke principe višega reda i iz tog razloga im možemo pripisati vjerovanja koja se na njima temelje. Eksperimentom sa štakorima i labirintom pokazalo se kako možemo doći do točnog sadržaja nejezične misli na način da pratimo njihova ponašanja što je važno i za kognitivne etologe.

Teorija nejezičnih misli će se dalje razvijati u budućnosti, ali mislim da je na dobrom putu da se objasni kako životinje razmišljaju i što je sadržaj tih misli.

6 Literatura

- Andrews, K. 2020. *The Animal Mind*. 2. izdanje. London, New York: Routledge.
- Andrews, K. Beck, J. ur. 2018. *The Routledge Handbook of Philosophy of Animal Minds*. London, New York: Routledge.
- Beck, J. 2018. *Do nonhuman animals have a language of thought*. U: Andrews, K. Beck, J. ur. 2018. *The Routledge Handbook of Philosophy of Animal Minds*. London, New York: Routledge.
- Bermúdez, J. L. 2003. *Thinking without Words*, New York: Oxford University Press.
- Buttelmann, D. et al. 2017. *Great apes distinguish true from false beliefs in an interactive helping task*. *PLoS One*. 12 (4): <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5381863/#> (stranica posjećena 16. rujna 2022.).
- Call, J., Tomasello, M. 2008. *Does the chimpanzee have a theory of mind? 30 years later*. *Trends in Cognitive Sciences*. 12: https://www.eva.mpg.de/documents/Elsevier/Call_Does_TrendsCogSci_2008_1554401.pdf (stranica posjećena: 22. rujna 2022.)
- Campbell, J. 1993. The role of physical objects in spatial thinking. U: Eilan, N., McCarthy, R. i Brewer, B. ur. *Spatial Representation*. Oxford: Oxford University Press.
- Cheney, D. L., Seyfarth, R. M. 2007. *Baboon Metaphysics. The Evolution of a Social Mind*. Illinois: University of Chicago Press.
- Cussins, A. 1992. Content, embodiment and objectivity: The theory of cognitive trails. *Mind* 101 (404): 651-688.
- Davidson, D. 1982. Rational Animals. *Dialectica* 12 (4): 317-327.
- Davidson, D. 2001. *Essays on Actions and Events*. Drugo izdanje. New York: Oxford University Press
- Dennett, C. D. 1981. True believers, The Intentional Strategy and Why It Works. U: F. Heath, A. ur. *Scientific Explanation: Papers Based on Herbert Spencer Lectures Given in the University of Oxford*. Oxford: Clarendon Press, 150-167.
- Dummett, M. 1993. *The Origins of Analytical Philosophy*. London: Duckworth.
- Fodor, J. A. 1975. *The Language of Thought*. Harvard University Press: Cambridge.
- Gibson, J. J. 1979. *The Ecological Approach to Visual Perception*. Boston: Houghton Mifflin.

- Gibson, J. J. 1979. The Theory of Affordances. U: Giesecking, J. J. *et al.* ur. *The People, Place and Space Reader*. Oxon, New York: Routledge, 56-60
- Glock, J. H. 2000. Animals, thoughts and concepts. *Synthese* 123 (1): 35-64.
- Glock, J. H. 2010. *Can Animals Judge? Dialectica* 64 (1): <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1746-8361.2010.01227.x> (stranica posjećena: 15. kolovoza 2022.)
- Glock, J. H. 2018. *Animal rationality and belief*. U: Andrews, K. Beck, J. ur. 2018. *The Routledge handbook of Philosophy of animal minds*. London, New York: Routledge.
- Jacob, P. 2019. Intentionality. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2019 Edition), Zalta, E. N. ur., <https://plato.stanford.edu/archives/win2019/entries/intentionality> (stranica posjećena: 22. rujna 2022.)
- Krupenye, C. *et al.* 2016. *Great apes anticipate that other individuals will act according to false beliefs. Science* 354 (6308): <https://www.science.org/doi/abs/10.1126/science.aaf8110> (stranica posjećena: 17. rujna 2022.)
- Malatesti, L. 2014. *Filozofija uma: Intencionalnost u suvremenim filozofskim raspravama*, Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
- Malcolm, N. 1972-1973. Thoughtless Brutes. *Proceedings and Addresses of The American Philosophical Association*. 46: 5-20.
- Meck, W. H., Church, R. M. 1983. A mode control model of counting and timing processes. *Journal of Experimental Psychology: Animal Behavior Processes* 9 (3): <https://doi.org/10.1037/0097-7403.9.3.320> (stranica posjećena: 17. rujna 2022.)
- Nepoznati autor. 2021. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=18540> (stranica posjećena: 20. kolovoza 2022.)
- Owens, E. 2014. *Rational Animals: Analysis and Critique*. Rad. https://www.academia.edu/14875214/Rational_Animals, (stranica posjećena: 8. kolovoza 2022.)
- Quine, W. Van, O. 1960. *Word and object: An inquiry into the linguistic mechanisms of objective reference*. New Jersey: Wiley.
- Tinbergen, N. 1963. On Aims and Methods of Ethology. *Zeitschrift Für Tierpsychologie* 20 (4): 410-433.